

Dr. Legeza Dénes¹

A MAGYAR SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐI TEVÉKENYSÉG TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA 1952-IG

„A tényt mindig be kell bizonyítani.
Ez terhes mind a felekre, mind a bíróra, ki sokszor a bizonyítási,
sokszor ármányilag készített chaosból kénytelen tiszta igazságot kideríteni.
De miután a jogbiztonság csak a bebizonyítás által eszközölhető, attól elállni nem lehet.”²

Igazságügyi vagy jogi értelemben vett szakértői tevékenységről elsősorban bírósági eljárás kapcsán beszélhetünk, amikor a bizonyítási eljárás során a speciális szakismerettel vagy szakmai gyakorlattal rendelkező szakértők a bíró hiányzó, de a tényállás elbírálásához szükséges ismereteit pótolják.

Az elmúlt évszázadok jogirodalmából többfajta szakértői tevékenységet ismerhetünk meg. Ilyen volt például a római jogban az *arbiter*, aki egyben szakértő bíró volt,³ a kánonjogban a szüzesség megsértése esetén kirendelt hét értelmes, koros asszony, a határ kijelölésénél alkalmazott földmérő, az orvosszakértők,⁴ továbbá a Hármaskönyvben említett szakértők, akik a bíróságoknak az életkor meghatározásában, oklevelek eredetiségének megállapításában vagy a dolgok felbecsülésében segédkeztek.⁵ A XVIII–XIX. század fordulóján szakvéleményként fogadták el az orvosdoktorok, kézi orvosok, marhaorvosok, bábák, bábamesterek tanúbizonyosságait verekedés, sebesülés, emberölés, szülés, gyermekhalandóság vagy állatbetegségek esetén. Ugyanígy a legtöbb bíró nem rendelkezett a kár megbecsüléséhez szükséges szakértelemmel sem, így a tanúként eljáró mesteremberek, kereskedők, gazdák vagy erdészek számára legfeljebb keretszempontokat adhattak a vizsgálathoz.⁶ Természetesen senkitől, így a bírótól sem várható el, hogy mindenhez értsen. Frank Ignác a bíró egyedüli kötelességének a törvények ismeretét tekintette, így amennyiben a per során szakkérdések

¹ A szerző a Szerzői Jogi Szakértő Testület titkára, az SZTE ÁJTK Doktori Iskolájának hallgatója. Az írás a szerző saját szakmai véleményét tükrözi, amely nem feltétlenül egyezik meg az SZJSZT vagy az SZTNH álláspontjával.

² *Szokolai István*: Az új polgári perrendtartás magyarázata. Lukács L. Nyomdája, Pest, 1852, p. 59.

³ *Zlinszky Imre*: A bizonyítás elmélete a polgári eljárásban. Athenaeum, Budapest, 1875, p. 301–302.

⁴ *Zlinszky*: i. m. (3), p. 303.

⁵ Hármaskönyv I. rész 127. cím, 17. cím, 41. cím 1. §,

⁶ *Kövy Sándor*: A magyar polgári törvény. Nádaskay András, Sárospatak, 1822, p. 708.

merültek fel, illőnek tartotta, hogy a bíró igénybe vegye a műértők segítségét, „mert azt pótollyák, a' mi benne fogyatkozik”.⁷

Amint azt később bemutatjuk, a szerzői jogi törvényjavaslatok írói megkívánták a szakértők igénybevételét a peres eljárásban, hiszen egy szerzői jogi per során felmerülhetnek olyan kérdések, amelyekre választ csak gyakorló nyomdász, könyvkiadó, fordító, fotográfus, építész, szobrász, iparművész tud adni, aki a mestersége fortélyai mellett az általános szakmai szokásokkal is tisztában van. A szakvélemények kötelező elfogadását vagy a szakértői testület választott bírósági eljárását szorgalmazó javaslatok azonban rávilágítanak a kor peres eljárásáról és a bírókról kialakult, feltehetőleg negatív tapasztalatokra is. A reformkori intézkedések ellenére a magyar jogszolgáltatást a nehézkes és bonyolult perjog jellemezte;⁸ a kiváló szónoki, de sokszor hiányos jogi tudással rendelkező ügyvédek a pereket akár évtizedekig el tudták húzni, a bírók pedig csak tehetetlen szemlélői voltak a vitának.⁹ Ehhez szorosan kapcsolódott az is, hogy a bírák jellemzően választott vagy kinevezett tisztséget viseltek, kinevezésük kötelező kelléke csupán a bírói eskü volt,¹⁰ a hazai jog szabatos ismerete mellett¹¹ – az ügyvédekkel szemben – a bírák részére a kötelező jogi végzettséget csak 1869-től írta elő törvény, a bírói gyakorlati vizsga pedig csak 1913-tól vált az ügyvédi vizsgával egyenértékűvé.¹² Így elmondható, hogy a javaslatok szerzői nem merték a bonyolult és először írásban zajló szerzői jogi pereket a bőbeszédű ügyvédekre és a passzív bírókra bízni, továbbá a porosz, később német szabályozás átvétele biztosította a könyvkiadással, művészettel foglalkozók számára a szakmai befolyás fenntartását is.

A szakértők általános szerepének és a korabeli peres eljárás nehézségeinek a tükrében vizsgáljuk meg előljáróban, hogy vajon miben lehetett a szerzői jogi műértő, „dologértő”, szakértő a bíró segítségére. A szerzői jogi szakértői munka különlegessége talán abban rejlik, hogy nehéz meghúzni a határt a (műszaki) szak-, tény- és jogkérdések között, így a szakértő

⁷ Frank Ignác: A közigazgatás törvénye Magyarhonban. Második rész I. darab. A Magyar Királyi Egyetem betűivel, Buda, 1846, p. 190.

⁸ Bónis György, Degré Alajos, Varga Endre: A magyar bírósági szervezet és perjog története. Zalaegerszeg, Zala Megyei Bíróság és a Magyar Jogász Egylet Zala Megyei Szervezete, 1996, p. 156–157.

⁹ Béli Gábor: Magyar jogtörténet. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2009, p. 285.

¹⁰ Az ország bírának esküjét először az 1492. évi XXXIII. tc. szabályozta, s lényegében változatlan tartalommal élt a XIX. század második feléig.

¹¹ A kerületi táblák felállításáról, és az azoknál alkalmazandó személyekről szóló 1723. évi XXX. tc. 3. §-a az ítélőtáblák bírái számára a magyar születést, a jó birtokosságot és a hazai jog szabatos ismeretét írta elő, míg ezzel egy időben az 1723. évi ügyvédi rendtartás ügyvédi vizsga letételét és eskütételét, majd 1769-től már szigorú jogi vizsgát és erkölcsi bizonyítványt írt elő az ügyvédek számára. Vö.: Szlemenits István: Magyar polgári törvény IV. Belnay örököse, Pozsony, 1845, p. 4; Gojzesti Madarassy János: A magyar polgári törvénytudomány vázlata. Érseki Lyceum, Eger, 1845, 417. §.

¹² A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. tc. 6–7. §. L. Térffy Gyula: A magyar bírói és ügyészi szervezet fejlődése az utolsó ötven év alatt. In: Dárday Sándor (szerk.): Jogi dolgozatok a Jogtudományi Közlöny ötven éves fennállásának emlékére. 1865–1915. Franklin, Budapest, 1916, p. 752. Vö. Stipta István: A magyar bírósági rendszer története. Multiplex Media, Debrecen, 1997, p. 122; Antal Tamás: Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900). Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 2006, p. 158–159.

feladata nemegyszer az, hogy a bírónak jogkérdésben adjon választ. Ezt az ellenmondást, hogy ti. a jogkérdés elbírálására a bíró van hivatva, segít megvilágítani két, napjainkban is visszatérő bírósági kérdés a XX. század elejéről: egyrészt a szerző beleegyezése nélkül kiadott mű megvalósítja-e a szerzői bitorlást (jogsértést), másrészt a rossz minőségű kiadvánnyal sérültek-e a szerző személyhez fűződő jogai?¹³ Mindkét kérdés olyan jogi kérdésnek minősül, amelynek eldöntése kizárólagos bírói kompetencia. Hasonló jogi kérdést tett fel a Fővárosi Törvényszék a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek (SZJSZT) 2010-ben: sérti-e a dal áthangszerelése a felperes szerzői jogait? Az eljáró tanács szerint a perbeli esetben nem lehet átdolgozásról, így a szerző személyhez fűződő jogának megsértéséről sem beszélni, mivel a megváltoztatások nem érték el azt az egyéni, eredeti jelleget, amely miatt azok a mű egészéhez való alkotó hozzájárulásnak lennének tekinthetők.¹⁴ Fellebbezésében a felperes előadta, hogy annak megállapítása, hogy a változtatás sérti-e a felperes szerzői jogait, olyan jogkérdés, amelyre a bíróságnak kell az ítéletben választ adnia. A Fővárosi Ítéletábla ezzel szemben megállapította, hogy bár a művön végrehajtott változtatás ténye még laikus számára is kétséget kizáróan megállapítható, annak megítélése, hogy ez a felperes szerzői jogait sérti-e, a testület kompetenciájába tartozó szakkérdés, arra tekintettel, hogy nem minden változtatás jogsértő.¹⁵

Annak ellenére, hogy van olyan bírósági álláspont, amely aggályosnak tekinti például büntetőeljárás során jogkérdésben szakértői vélemény beszerzését,¹⁶ sok esetben a bíróság a szakértőtől vár el vagy fogad be korábbi eljárásokból¹⁷ szakjogi megállapításokat, amelyekre – szakismeret hiányában, de a bizonyítékok szabad mérlegelésével – ítéletét alapozhatja.

A testület speciális szerepének indokoltságát erősíti az a történelmi fejlődés is, amelynek során folyamatosan bővül – napjainkban is – a szerzői jog által védett művek, teljesítmények köre, alakul ki új felhasználási mód, így legyen bármennyire tájékozott is a bíró, szükségyszerűen maradhat olyan terület, ahol a felmerülő szakjogi kérdések megválaszolásához nem lesz meg a szükséges ismerete. A jogsértést tehát a bíró állapítja meg, de azt, hogy a cselekmény jogsértőnek minősíthető-e, sokszor a szakértőknek kell alátámasztaniuk.

Arany László azért, hogy a szerzői jogi előírások ne maradjanak csupán holt betűk, 1876-os törvényjavaslatát e szavakkal indítja útjára: *„Különb en e javaslat legjobb eredményét attól remélem, ha a szakértő egyletek gondos választással lesznek összeállítva. Az ő kezükben lesz*

¹³ Révai Mór János: Jogeset a szerzői jog köréből. Révai testvérek, Budapest, 1924, p. 8.

¹⁴ SZJSZT-18/2010: Zenemű integritásához fűzött jog sérelme.

[Valamennyi, az írásban említett vagy tárgyalt szakvélemény a száma (ügyszám/négyjegyű évszám) szerinti kereséssel megtalálható a <http://www.sztnh.gov.hu/szerzoijog/szjszt/kereses.html> honlapcím alatt – a szerk.]

¹⁵ Fővárosi Ítéletábla, 8.Pf.21.103/2011/19.

¹⁶ BH2007. 397.

¹⁷ Az SZJSZT-09/2003-as szakvéleményt (Kiadványok és kéziratok jogosulatlan felhasználása; az idézés és átvétel szabálya) a testület eredetileg a rendőrség kirendelésére készítette 2003-ban, amely végül a Fővárosi Ítéletábla 8.Pf.21.817/2009/6. számú ítéletének indokolásában tűnt fel, hivatkozva a PKKB 4.BK.252893/2003 korábbi ügyre.

*a törvény jövője, ők fejthetik ki részleteit, ők vihetik át elveit az életbe. A tagok állandósága a folytonos gyakorlat, döntvényeik egyöntetűsége biztosítandja ítéleteik igazságosságát is. S az általános elvekben szóló törvény áldásos lehet, ha jó bíró ítél vele.*¹⁸

Az első szakértői testületet, akkor még Szerzői Jogi Szakértő Bizottság néven, az 1884. évi szerzői jogi törvény hozta létre; ez egészen 1952-ig működött. Mintegy két évtizedes szünetet követően alakult újjá a ma is működő testület, amelynek működését 1970-től a Szerzői Jogvédő Hivatal, 1999-től pedig a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH; korábbi nevén Magyar Szabadalmi Hivatal) biztosítja.

Jelen tanulmány célja, hogy néhány epizód felelevenítésével betekintést engedjen a hazai szerzői jogi szakértés történetébe az első kodifikációs törekvésektől a bizottság 1952-es megszűntetéséig. A tanulmány nem törekszik, és – amint az a módszertani részből kiderül – sajnos nem is törekedhet az eddig még publikálatlan bizottsági időszak működésének a kimerítő ismertetésére. Jelen esetben – szemben a testületi idősakkal, amelyről az eddig öt kötetben publikált szakvélemények mellett több szakcikk, könyv-, és kommentárrészlet is tanúskodik,¹⁹ – csak arra van lehetőségünk, hogy az egyes epizódok foltvarrásként alakítsanak ki bennünk egy képet a bizottság tevékenységéről.

Az első hét évtized szakértői múltjának a tanulmány mellékletét képező névsor kíván emléket állítani.

1. Módszertani bevezetés

Kutatásunk kiindulópontjául az szolgált, hogy az 1884. évi és az 1921. évi szerzői jogi törvény alapján a szakértő testületet kizárólag bíróság rendelhette ki, valamint az a feltevés, hogy a kirendelések döntő többsége budapesti illetékességű bíróságtól érkezett.²⁰ Így elsődleges forrásgyűjtő helyként a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) jöhetett szóba, ahol a Magyar Királyi Kúria, valamint a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) mint a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság működését biztosító szerv anyagait is őrizték. Sajnos azonban az MNL OL iratanyagából a második világháború során mintegy 3000, az 1956-os forradalom során közel 9000 folyóméter iratanyag semmisült meg, közte a VKM legtöbb irata,²¹ a Kúria iratanyaga pedig csaknem teljes egészében a tűzvész áldozata

¹⁸ *Arany László: Az írói és művészi tulajdonjogról. Budapesti Szemle, 4. évf. 10. köt. 20. sz., 1876, p. 225–257.*

¹⁹ *Kiss Zoltán: A Szerzői Jogi Szakértő Testület közjogi megítélése és mozgástera. In: Tattay Levente (szerk.): Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól. Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 169–187; Gyertyánfy Péter: A Szerzői Jogi Szakértő Testület. In: Petrik Ferenc (szerk.): A szerzői jog. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990, p. 289–294; Bogsch Attila: Az Sztj. 101. §-ához fűzött kommentár. In: Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 651–654.*

²⁰ *Dr. Kenedi Géza felszólalása. In: Szladits Károly (szerk.): A szerzői jogról szóló törvény reformja. Magyar Jogászegylet, Budapest, 1906, p. 155–156.*

²¹ MNL OL: <https://mnr.eleveltar.hu/mnlquery/detail.aspx?ID=3425>.

lett.²² Szerencsére 0,36 folyóméternyi iratanyag megmaradt a bizottság 1946 és 1952 közötti tevékenységéből, így erre az időszakra ez szolgált elsődleges forrásként.²³

A kúriai anyag hiányában megvizsgáltuk a Budapest Főváros Levéltárában (BFL) őrzött törvényszéki iratokat, ahol mintegy 50 szerzői jogi perben született első-, másodfokú, s nem egyszer kúriai ítélet található, amelyek közül több a bizottság szakvéleményén alapul. Másodlagos forrásként szolgáltak a döntvénytárakban, különböző folyóiratokban közzétett szerzői jogi ítéletek, elszórtan található utalások.

Mindezek alapján elmondható, hogy – Jászay Pál tervezetét leszámítva – rekonstruálható az 1837–1884 közötti kodifikációs folyamat, el-elve találni adalékokat az 1884–1946 közötti – vélhetően – prosperáló időszakról, míg ismét meglehetősen részletesen dokumentált az 1946–1952 közötti, a bizottság hatyúdalának tekinthető pár esztendő.

A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy a testületi korszak megismeréséhez elegendő források állnak rendelkezésre, hiszen a már említett publikációk mellett az SZTNH őrzi az 1970 óta készült valamennyi szakvéleményt, s közülük a 2000 óta nyilvánosságra hozott szakvélemények anonimizált változata elérhető a hivatal honlapján.²⁴

2. Toldy Ferenc javaslatától a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megszüntetéséig

A szakértő bizottság intézményének története szükségszerűen kapcsolódik az előtérben zajló történelmi eseményekhez és a szerzői joggal párhuzamosan zajló eljárásjogi kodifikációs törekvésekhez. E fejezet első részében az első szerzői jogi törvény megalakulásáig vezető közel fél évszázados folyamatot mutatjuk be, ezt követően az intézmény közel hetvenéves történetét próbáljuk rekonstruálni a bizottság tagságán keresztül.

2.1. Kodifikációs törekvések (1837–1884)²⁵

A XIX. század első felében gyakori volt a könyvek jogosulatlan kiadása, ezért Toldy Ferenc, aki kiadóként és szerzőként egyaránt maga is károsultja volt több ilyen utánnyomásnak, 1838-ban megjelent írásában kezdeményezte az írói tulajdon törvényi elismerését.²⁶ Pár évvel később a Budapesti Szemlében már közel nyolcvan oldalon ismerteti az írói tulajdon természetét, a szerzői jogi szabályozás nemzetközi történetét, és fekteti le

²² MNL OL: <https://lmyr.eleveltar.hu/MNLQuery/detail.aspx?ID=3509>.

²³ MNL OL: XIX-I-42.

²⁴ <http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/>.

²⁵ Bővebben lásd *Legeza Dénes: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megalakításához vezető út*. In: *Pogácsás Anett* (szerk.): *Quaerendo et Creando – Ünnepi kötet Tattay Levente 70. születésnapjára*. Szent István Társulat, Budapest, 2014, p. 383–405.

²⁶ *Toldy Ferenc: Néhány szó az írói tulajdonról*. Athenaeum, 1838. 45. sz., p. 705–717.

lényegében a szerzői jogi irodalom hazai alapját.²⁷ Álláspontja szerint az államnak el kell ismernie az írói tulajdont annak érdekében, hogy az író is megkapja az anyagi elismerést.²⁸ Toldy tanulmányában az akkor frissen elfogadott, 1837. évi porosz szerzői jogi törvényt – a képzőművészeti alkotásokra vonatkozó szabályok kivételével – magyarra fordítva közli.²⁹ A porosz törvény 17. §-a szerint amennyiben a bíró nem tudja megállapítani, hogy egy nyomtatvány utánnymatnak vagy törvénytelen lenyomatnak minősül-e, illetve ha a kárpótlás összege vitatott lenne, előírja a szakértői („*dologhoz értőkből alakított*”) egyesületek igénybevételét.³⁰

Toldy a szakértők jelentőségét abban látta, hogy például a gyűjteményes művekben szereplő idézett vagy átvett művek felhasználása mértékének, illetve céljának jogosságát e tétel tudná megítélni, hagyná, hogy a szakértők „*minden egyedi esetben*” meghatározzák, „*álorcás utánnymat-e a kérdéses gyűjtemény, vagy nem?*”³¹

Az első „írójogi” kodifikációs javaslat a Kisfaludy-Társaságnak köszönhetően került az országgyűlés elé. A Kisfaludy-Társaság választmánya által készített javaslatot 1844. április 21-i ülésükön fogadták el a tagok.³² A javaslat egyfajta választott bíróságot kívánt bevezetni. Az országgyűlésnek benyújtott tervezetet Szemere Bertalan követ véleményezte, aki végül egy letisztult, összefüggő anyagot készített, kiegészítve az íróit a művészeti jogok védelmével. Az alsótábla 1844. november 4-én tárgyalta a javaslatot, és egyetlen módosítás nélkül elfogadta.³³ A főrendek a Szemere-féle, 1844. november 9-én tett beterjesztés egészét tekintve csekély, a szakértői eljárásra vonatkozó rendelkezéseket azonban jelentősebb módosítással fogadták el.

A végső főrendi javaslat a szerzői jogi pereket a törvényszék hatáskörébe utalta. Az eljárást szigorú határidőkhöz kötötte, amely így lényegében negyed év alatt lefolytatható. A perbeszédék végeztével a bíróságnak az eljárás iratait 24 órán belül az Akadémia által választott szakértők székéhez kell felküldenie, amely a kézhezvételtől számított 15 napon belül írásos, a jelen lévő tagok által aláírt szakvéleményt ad, melyet a bíróságnak haladéktalanul meg kell küldeni.³⁴ A főrendi javaslat szerint a szakértőszék a véleményét az iratok alapján

²⁷ *Toldy Ferenc*: Az írói tulajdon philosophiai, jogi és literaturai szempontból, az azt tárgyazó külföldi törvények, és vélemény egy magyar írójogi törvényről. Különlenyomat a Budapesti Szemle első számából. Pest, Heckenast Gusztáv, 1840. (Első megjelenés: Budapesti Szemle, 1840, 1. sz., p. 157–237.)

²⁸ *Toldy*: i. m. (27), p. 11, 7. §.

²⁹ *Toldy*: i. m. (27), p. 48–49, 25. §.

³⁰ 1838. május 15-i rendelet az 1837. június 11-i törvény 17. és 31. §-ában hivatkozott Porosz Királyi Szakértői Társaságok megalapításáról.

³¹ *Toldy*: i. m. (27), p. 74, 33. §.

³² A Kisfaludy-Társaság évlapjai 1844–45. Eggenberger J. és fiai, Pest, 1845, p. 55.

³³ Erről részletesen l. *Szalai Emil*: Szemere Bertalan szerzői jogi törvényjavaslata. In: *Dárday*: i. m. (12), p. 591–598; *Balogh Elemér*: A Szemere-féle szerzői jogi törvényjavaslat. In: *Ruszoly József* (szerk.): Szemere Bertalan és kora I. Miskolc, 1991, p. 149–172.

³⁴ *Ökröss Bálint*: Az 1843–4. évi országgyűlés. Jogtudományi Közlöny, 1866, 33. sz., p. 525, 34. §.

hozza meg, indokolva *mind* a jogsérelmet, *mind* a kárpótlás összegét;³⁵ a bíróság számára pedig biztosítja (már ekkor!) a bizonyítékok szabad mérlegelését.³⁶

Az 1844. évi javaslatok tartalmazták mindazt, amit a korszak szerzői jogi felfogása kiforrott formában már megfogalmazott. A Kisfaludy-Társaság által összegyűjtött alapokra helyezett, Szemere által kidolgozott javaslat sok területen megelőzte korát, mint például az idézet mértékének meghatározása, a kereskedelmi forgalomból kikerült művek közkincsbe kerülése és felhasználása, az 50 éves védelmi idő³⁷ vagy valamely mű címének átvétele. Az országgyűlés utolsó napjaiban a király észrevételeinek megvitatására már nem maradt idő, így a javaslatot az uralkodó végül nem szentesítette.

Az 1847 őszén megnyílt utolsó rendi országgyűlés ismét foglalkozott az írói jogokkal. A Jászay Pál által készített törvényjavaslat tárgyalására, amelyet eddig nem sikerült fellelni, azonban nem került sor.

Az 1848/49-es szabadságharc leverését követően Magyarországon 1853. május 1-jétől 1861-ig, Erdélyben pedig 1884. július 1-jéig volt hatályban az Ausztriai Általános Polgári Törvénykönyv (OPTK) 72. számú függelékében szereplő szerzői jogi pátens.³⁸ A rendelet a bizonyítás általános szabályaitól annyiban tért el, hogy amennyiben vitatott kérdésekben szakértők „lelete” szükséges, a szakértők irodalmi műveknél írók, tudósok és könyvkereskedők, művészeti műveknél pedig művészek, műértők, mű- vagy zenemű-kereskedők közül választhatók.³⁹ A pátens kötelezővé tette a szakértők véleményének a kikérését, ha nem volt megállapítható az eladott jogosulatlan példányok száma, továbbá ha a kalózkidás megelőzte a jogszerű kiadást.⁴⁰

Az 1860. évi októberi császári diploma Magyarországon is részben visszaállította a rendi alkotmányos viszonyokat. Az országbíró elnöklelte alatt létrejött értekezlet meghatározta az ideiglenes jelleggel alkalmazandó törvénykezési szabályokat (ITSZ), melyeket a király is helybenhagyott. A Kúria 1861. július 23-i határozatában kijelentette, hogy addig, amíg az alkotmányos törvényhozás másképp nem rendelkezik, eljárásaiban az ideiglenes szabályokat állandó zsinórmértékül fogja követni. Az ITSZ I. rész 23. §-a szerint „[a]z ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll”. E mondat 23 éven keresztül szol-

³⁵ Ökröss: i. m. (34), p. 525, 34. §.

³⁶ A javaslat 35. §-át új mondatrésszel kezdve: „Ennek vétele után, a nélkül azonban, hogy a bíróság általa megköttenék, ...” Ökröss: i. m. (34), p. 525.

³⁷ Melyet Szalai tévesen tulajdonít Szemerének, ugyanis az 50 éves védelmi időt először a Vörösmarty-féle akadémiai szabályozásjavaslat rögzíti. Szalai: i. m. (33), p. 594. Vö.: *Viszota Gyula*: Vörösmarty véleménye az írói tulajdonjogról és a titkos szavazásról. Akadémiai Értesítő, 1912, p. 400.

³⁸ *Knorr Alajos*: A szerzői jog magyarázata. Ifj. Nagel Ottó kiadása, Budapest, 1890. XV. A részletszabályokról I. *Csatskó Imre*: Az 1852-ki május 27-ki Ausztriai birodalmi büntető törvény magyarázata. Geibel Armin, Pest, 1853, 467. §, és a hozzá fűzött magyarázat, p. 406–411.

³⁹ *Wenzel Gusztáv*: Az ausztriai általános polgári törvénykönyv magyarázata. Geibel Armin, Pest, 1854, p. 739, 33. §.

⁴⁰ *Wenzel*: i. m. (39), p. 737, 27. §.

gálta a szerzői jog egyfajta védelmét Magyarországon,⁴¹ igaz inkább csak elvként, semmint tényleges törvényi védelemként. Suhayda János a majdani részletszabályok kidolgozásáig inkább azt ajánlotta, hogy „[a]ddig a fél valamint a bíró is segítsen magán a mint lehet”.⁴² Jelentős bírói gyakorlata nem is igen alakult ki.⁴³

Az ITSZ, majd később a kiegyezésről szóló és az ahhoz kapcsolódó törvények⁴⁴ azzal jártak, hogy a korábban Ausztria által más országokkal kötött szerzői jogi egyezmények hatálya Magyarországra nézve megszűnt, így Magyarországnak minden országgal külön kellett szerződnie (pl.: 1866-ban Franciaországgal, 1887-ben Ausztriával, 1901-ben Németországgal).

Az ITSZ idejéből a Fővárosi Levéltárban fellelhető egyetlen szerzői jogi per is ehhez az átmeneti állapothoz kötődik. A Laurentius Herman lipcsei író, majd örököse által Ernst Lajos⁴⁵ ellen indított 30 674 Ft kár és járulékai iránt indított perben a felperes keresetét azért kellett elutasítani, mert nem tudta bizonyítani, hogy hazája törvényei vagy legalább az ott kifejlődött gyakorlat szerint a magyar írók a belföldiekkel azonos védelemben részesülnek. Azt a bíróság is elismerte, hogy korábban fennállt Magyarországon is hatályos egyezmény, de azt a kiegyezés annullálta, és az új törvényhozás a korábbi szerződéseket még nem erősítette meg. A törvényszék ítéletét a Budapesti Ítéltábla, végül a királyi Kúria is helybenhagyta: „A *dolog ily állásában tehát eltekintve attól, hogy az ITSZ 23. § ..., az eljáró kir. törvényszék a per érdemébe bocsátkozás nélkül helyesen határozott.*”⁴⁶

Ezzel ellentétben a Kúria egy másik ítéletében kifejtette, hogy „*nincs hazánkban sem írott, sem szokásos törvény, mely nemcsak idegen szerzőknek külföldön, hanem még honi íróinknak magában itt a hazában megjelenő műveik akár egész, akár részbeni utánnymatását és elárúsítását büntetés alá eső ténynek nyilvánítaná.*”⁴⁷ Az ITSZ írott szokásjogát tehát maga a legfelsőbb bírói fórum is egymásnak ellentmondóan alkalmazta.

Az ITSZ-szel párhuzamosan megindult a törvényhozás folyamata. A Lónyay Menyhért által jegyzett, 1861. július 7-i javaslat az ország szellemi és erkölcsi erejének emelését illetően határozatban mondta ki, hogy a képviselőház „*törvényhozási intézkedés szükségét látja az írói tulajdon és találmányok védelmére.*”⁴⁸ Ezt követően lassan haladt előre a szerzői jogi

⁴¹ Erről részletesen l. Knorr: i. m. (38), XV–XVI.

⁴² Suhayda János: A magyar polgári magánjog rendszere. 6. kiadás. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda, Budapest, 1874, p. 104.

⁴³ Kenedi Géza: A magyar szerzői jog. Atheneum, Budapest, 1908, p. 12.

⁴⁴ A magyar korona országai és Ő Felsege többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről szóló 1867. évi XVI. törvénycikk XIX. CZIKK Az írói és művészi tulajdonnak mindkét államterületen leendő kölcsönös oltalmazása iránt a két törvényhozás útján fog megállapodás történni.

⁴⁵ Orvos, és nem a későbbi műgyűjtő.

⁴⁶ Laurentius v. Ernst HU BFL – VII.2.c – 1877 – I.0077.

⁴⁷ A királyi Kúria 1876. november 28-án kelt ítéletéből idéz Tauszig. Tauszig János: könyvismertetés dr. Wenzel Gusztáv: Visszapillantás az előbbi magyar királyi Curiának 1724–1769-ki működésére. (Budapest, 1875.) című művéről. Magyar igazságügy, 1879. XI. évf. 6. sz., p. 611.

⁴⁸ Az 1861. évi magyar országgyűlés Képviselőházának irományai I. Osterlamm Károly, Pest, 1861, p. 156.

szabályozás ügye. A nemzetközi szerződésektől eltekintve⁴⁹ a következő törvényjavaslati hullámozat az 1866-ban előterjesztett német szerzői jogi törvény indította el.

Az országgyűlés elszántságára figyelemmel a Kisfaludy-Társaság 1867-re készíti el második törvénytervezetét, amely már kiterjed a művészeti jogok védelmére is,⁵⁰ azonban több helyen visszalép a Szemere-féle javaslatához képest. A szakértőkről szóló részben az OPTK idevonatkozó rendelkezését veszi át szó szerint. A tervezet eltekint a korábban kimerítően szabályozott bizottsági intézménytől.

A Magyar Írók és Művészek Társasága törvénytervezete 1874-ben született. A Szigligeti Ede elnök által felkért bizottság Törs Kálmánt bízta meg a tervezet elkészítésével, amely az 1870. évi német törvény lefordításával készült.⁵¹ Szerkezete megegyezik azzal a beosztással, ahogy végül 1884-ben az igazságügyi bizottság véglegesíti majd Arany László tervezetét. Az eljárási szabályok szerint amennyiben az utánnyomás tényének, a kár és az illetéktelen haszon összegének megállapítása műszaki kérdés eldöntésétől függ, a rendes polgári bíróság jogosult szakértőt igénybe venni.⁵² A tervezet Magyarország nagyobb városaiban alakítana szakértői „egyleteket”, amelyek a bírósági eljárás mellett az érdekeltek felkérésére vitás kártalanítási igények és elkobzás tárgyában jogosultak választott bíróságok gyanánt eljárni.⁵³ E tervezet a kereskedelmi törvény elfogadása miatt végül lekerült a napirendről.⁵⁴

Az első szerzői jogi törvényünk „előszobájának” tekinthető a Kisfaludy-Társaság és az Akadémia közös bizottságában megszülető 1876. évi törvényjavaslat. Az Arany László által készített tervezet rendelkezései értelmében az eljárás során a bíró – az akkori polgári eljárásjogi szabályokkal szemben elsőként⁵⁵ – a bizonyítékok szabad mérlegelése mellett, műszaki kérdésekben a tényállás, a kár és az illetéktelen haszon összegének megállapítása érdekében szakértőket vehet igénybe.⁵⁶

Arany az 1870. évi német szerzői jogi törvény – szinte szó szerint átvett – mintája alapján tudósokból, írókból, könyvtárosokból, nyomdászokból és más alkalmas egyénekből kívánt szakértő egyleteket alakítani.⁵⁷ Arany a kizárólagos illetékességet a Budapesti, a Kolozsvári,

⁴⁹ L. Knorr: i. m. (38), XVI–XVII.

⁵⁰ Törvényjavaslat a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában és az irodalmi s művészeti jogok biztosításáról. Pfeifer Ferdinánd, Pest, 1867. E törvényjavaslatához kapcsolódóan írta előtanulmányát Kelemen Mór. Vö.: *Kelemen Mór*: Adatok az írói tulajdonjog hazai történelméhez. Budapesti Szemle, Ráth Mór, Pest, 1869/XIV, p. 305–317.

⁵¹ Arany: i. m. (18), p. 229; Kenedi: i. m. (43), p. 13.

⁵² Szana Tamás (szerk.): A Magyar Írók és Művészek Társaságának évkönyve. Hunyadi Mátyás Intézet, Budapest, 1874, p. 30.

⁵³ Szana: i. m. (52), p. 39–40, 31. §.

⁵⁴ Arany: i. m. (18), p. 230.

⁵⁵ Mutschenbacher Viktor: A szerzői jog rendszeresen előadva. Taizs Könyvnyomda, Pécs, 1890, p. 143; Knorr: i. m. (38), p. 121.

⁵⁶ Arany: i. m. (18), p. 245, 29–30. §

⁵⁷ Arany: i. m. (18), p. 245, 31. §.

majd, igazodva a magyar–horvát kiegyezésről szóló törvényhez,⁵⁸ a Zágrábi Törvényszék⁵⁹ számára tartotta fent,⁶⁰ és így e három városban állította volna fel a héttagú szakértő egyletet. Arany László 1878. évi javaslatában a szakértő egyletet már szakértő bizottságnak nevezte.⁶¹ A javaslat szerint a bizottság a szakvéleményt a bíróság megkeresése és a rendelkezésre álló iratok alapján⁶² alakítja ki, és díjazás illeti.⁶³ Ugyancsak átvéve a német megoldást,⁶⁴ a bizottság az érdekelteknek az egylet elnökének címzett közös kérelme alapján vitás kártérítési igények és az elkobzás kérdésében választott bíróságként⁶⁵ járhat el. Arany továbbra is – a német minta alapján⁶⁶ – különbizottságokat alakított volna az irodalmi, zeneművészeti,⁶⁷ illetve „*rajzoló és idomító művészet (ars graphica et plastica) által alkotott művek*”⁶⁸ bitorlása esetén előforduló műszaki kérdésekre.

Az Arany-féle tervezetre épülő törvényjavaslatot Pauler Tivadar igazságügy-miniszter 1882. november 20-án nyújtotta be a képviselőházhoz.⁶⁹ E javaslat a jogérvényesítést polgári bírósághoz rendeli peres és peren kívüli ügyekben, beleértve a büntetés kiszabását is, tehát elhagyja a szakértők választott bírósági szerepét. A miniszteri indokolás szerint a nehézségek kikerülése érdekében szerencsés egyetlen döntéssel rendelkezni a büntetésről és a kártérítésről.⁷⁰ A pert a törvényszékek előtt lehet megindítani, ahol a bíró a tényállás, a kár és az esetleges haszon, valamint annak mértéke tekintetében szakértőket hallgathat meg. Az indokolás szerint a szerzői jogi perek sorsa a jelentős szakértelmet igénylő kérdésektől függ. A szakértői vélemények állandó alaki szabályai érdekében a bizottság eljárását és ügyrendjét rendeleti úton kívánják szabályozni.

⁵⁸ A Magyarországg, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közt fennforgott közbizalmi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről szóló 1868. évi XXX. tc. 9. §-a rendelkezése szerint közös ügyei a magyar korona összes országainak ... az írói és művészi tulajdont illető intézkedések.

⁵⁹ Arany János: Törvényjavaslat az írói és művészi tulajdonjogról. In: A Kisfaludy-Társaság évlapjai. Új folyam, XIII. kötet. Athenaeum, Budapest, 1878, p. 66, 26. §.

⁶⁰ Arany: i. m. (18), p. 245, 26. §.

⁶¹ Arany: i. m. (59), p. 67, 31. §.

⁶² Arany: i. m. (18), p. 246, 35. §.

⁶³ Arany: i. m. (18), p. 246, 38. §.

⁶⁴ 1870. évi német Szjt. 31. §.

⁶⁵ Arany: i. m. (18), p. 246, 39. §. A polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvény (a továbbiakban Ptrs.) IX. címének III. fejezete tartalmazza a választott bírósági eljárás szabályait. Az eljárásban bizonyítás lefolytatása (506. §) és a döntés végrehajtása (510. §) csak az illetékes bíróság révén lehetséges.

⁶⁶ Német Szjt. 49. §, az 1110. számú 1876. január 9-i statútum 16. §-a. A német szabályozás tovább megy, így az 1111. számú 1876. január 10-i statútum 10. §-a felállítja a fotóművészeti alkotásokat, az 1112. számú statútum 14. §-a pedig a használati minták terén is a szakértő egyesületeket.

⁶⁷ Arany: i. m. (18), p. 248, 55. §.

⁶⁸ Arany: i. m. (18), p. 250, 70. §.

⁶⁹ Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai XII. kötet. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 210–233, 385. számú iromány.

⁷⁰ I. m. (69) p. 231, 56. §.

A végső szöveget a képviselőház 1884. március 12-én,⁷¹ a főrendiház változatlan formában pedig március 24-én fogadta el.⁷² Az uralkodó által 1884. április 26-án szentesített törvényt május 4-én hirdették ki⁷³ az országos törvénytárban, míg végül az 1884. évi XVI. törvény-cikk július 1-jén lépett hatályba.

A tagok kinevezésével, a speciális eljárási szabályok lefektetésével és az ügyrend meghatározásával a bizottság készen állt a szerzői jog bitorlása miatt indított eljárásokban a szakértői tevékenység kifejtésére.

Közel fél évszázadnak kellett eltelnie ahhoz, hogy a szerzői jog törvényi szinten legyen szabályozva Magyarországon. Az első kodifikációs törekvésektől kezdve szinte mindegyik törvényjavaslat szükségesnek tartotta külön meghatározni a jogérvényesítés során igénybe vehető, a szerzői jog gyakorlati területein járatos szakértőkből álló bizottság felállítását. A bevezetésben ismertetett jogalkalmazói bizonytalanságtól vagy a perek lefolyásától való félelemtől vezetve a javaslatok szerzői többnyire a szakértőkre bízta volna a tényállás, a jogsérelem, illetve a kár és az illetéktelen haszon mértékének a megállapítását. A javaslatok folyamán előkerülő hatásköri, szervezeti kérdések (bizottságok száma, illetékességi terület, fellebbezhetőség) vagy éppen a választott bírósági jogalkalmazói szerep is mind a folyamatosan változó történelmi környezetet tükrözi: a haladó polgári szellemiségnek megfelelő, saját rendelkezéseket.

2.2. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagsága

„*Habemus papam! Van irodalmi szék*”⁷⁴ – kezdi Mikszáth Kálmán gúnyos hangvételű karcolatát. Álláspontja szerint nehéz elképzelni olyan szerzői jogi bizottságot, amelynek mindössze két tagja áll közel az irodalomhoz, és ők lehetőség szerint soha semmiben sem értenek egyet.

A korábbi porosz, illetve német mintával szemben Magyarországon a vallás- és közoktatásügyi miniszter egyetlen 23 tagú bizottságot nevezett ki, változatos összetétele révén biztosítva, hogy az eljáró tanácsok minden kirendelésnek eleget tehessenek. A törvény ugyan

⁷¹ P. Szathmáry Károly (szerk.): Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának naplója XV. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 346.

⁷² Maszák Hugó (szerk.): Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának naplója II. kötet. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 233.

⁷³ Az 1881. évi szeptember 24-ére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának irományai. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, p. 82–96.

⁷⁴ Mikszáth Kálmán: A szakértő bizottság. In: R. Hutás Magdolna, Rejtő István (s. a. r.): Mikszáth Kálmán összes művei 68. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1973, p. 67.

szakított a javaslatokban megfogalmazott akadémiai befolyással,⁷⁵ a 23 tag közül mégis kilencen voltak az Akadémia tagjai.⁷⁶

Az első bizottság felállítására 1884. július 4-én került sor.⁷⁷ A Trefort Ágoston miniszter által kinevezett bizottság elnöke Jókai Mór író, alelnöke Arany László író-jogász, a Magyar Földhitelezési Intézet igazgatója lett. A miniszter taggá nevezett ki több jogászt, akik részt vettek az Sztj. kodifikációjában, így külön kiemelandő Apáthy István, Horváth Lajos és Teleszky István országgyűlési képviselő. A törvény által védett valamennyi műtípust a kor egy-egy kiemelkedő művésze képviselte, így helyet kapott a bizottságban többek között Paulay Ede, a Nemzeti Színház drámai igazgatója, Erkel Ferenc, az Országos Zeneakadémia igazgatója, Benczúr Gyula, a Magyar Királyi Festészeti Mesteriskola rendes tanára, Hauszmann Alajos műegyetemi tanár, Ellinger Ede „fényképíró” és Hatschek Ignác magyar királyi térképrajzoló. Az írókat Jókai és Arany mellett Gyulai Pál, a kiadókat pedig Falk Miksa lapszerkesztő, Vérey József (Athenaeum) és Jurányi Vilmos (Franklin) képviselte.

A hat évre kinevezett bizottság tagjait jellemzően ismételtlen megbízta a miniszter, újabb tagokat halálozások vagy az összlétszám emelkedése folytán nevezett ki. A szakvélemények hiányában nem lehet megállapítani, hogy az első hetven évben ténylegesen ki járt el szakértőként.⁷⁸

A jeles tagnévsorból (lásd mellékletben) örömmel emelünk ki néhány ismertebb nevet. A kezdeti 23 fős bizottság első jelentősebb bővítésére 1897-ben került sor, amikor az újonnan kinevezett 42 tag között volt többek között gróf Festetics Andor, a vidéki színpadok országos felügyelője, Hubay Jenő zeneszerző, az Országos Zeneakadémia tanára, Lóczy Lajos egyetemi tanár, a gyakorlói jogászok és jogtudósok közül Kenedi Géza ügyvéd és Nagy Ferenc egyetemi tanár. A szakértők közé tartozott 1915-től Kodály Zoltán zeneszerző, Szinyei Merse Pál festőművész, gróf Teleki Pál volt miniszterelnök, a Magyar Földrajzi Társaság főtitkára, 1921-től Balló Ede, Csók István festőművész, Bartók Béla, Huszka Jenő, Kacsóh Pongrác zeneszerző, Dohnányi Ernő zongoraművész, Cholnoky Jenő, a Magyar Földrajzi Társaság elnöke, Heltai Jenő, Herczeg Ferenc, Hevesi Sándor, Lyka Károly író és Zala György szobrászművész. Ekkor a szakértő bizottság már 75 tagú.

⁷⁵ Ökröss: i. m. (34), p. 525, 41. §.

⁷⁶ Szemere javaslatában a szakértőszék működését az Akadémia (értsd: a Magyar Tudós Társaság, később Magyar Tudományos Akadémia) biztosítja, ügyvitelét lényegében az Akadémia titkára látja el. A bíróságnak az iratokat az akadémia címére kell megküldenie a szakértőszékhez. A bíróságnak az eljárás iratait az akadémia titkára által aláírt és pecsétjével ellátott szakvéleménnyel együtt küldik vissza. A Kisfaludy-Társaság évlapjai 1844–45. Eggenberger J. és fia, Pest, 1845, p. 70, 58. §.

⁷⁷ Budapesti Közlöny, 1884. 154. sz., 1884. július 4.

⁷⁸ Megjegyezzük, hogy a kirendelések jelenlegi testületi gyakorlatáról elmondható, hogy a teljes létszám mintegy egyharmada jár el rendszeresen szakértőként. Annak ellenére, hogy az igazságügyért felelős miniszter a tagságot valamennyi szerzői jogi gyakorlati területre kiterjedően nevezi ki, vannak olyan területek, amelyekre évekig nem érkezik kirendelés, illetve megkeresés, míg más szakterület hosszú szünet után éled újjá, mint amilyen 2012–2013-ban a térképészet volt.

Az 1927–32 közötti bizottság új tagjai közül fontos kiemelni Balás P. Elemért, a későbbi törvényjavaslat szerzőjét, majd a bizottság elnökét, Moór Gyula és Szladits Károly jogtudóst, Zilahy Lajos író, valamint Pompéry Elemért, a Magyar Királyi Szabadalmi Bíróság elnökét. Később folytatódott a kortárs művészek és tudósok felkérése, így 1933–37 között Kisfaludi Stróbl Zsigmond, Kosztolányi Dezső, majd 1939-től Áprily Lajos, Benedek Marcell író, Bárdos Lajos zeneszerző, Marton Géza és Nizsalovszky Endre jogtudós, valamint első női tagként Hoffmann Edith művészettörténész lett a bizottság tagja.

Az 1946-os kinevezéskor a bizottság 126 tagúvá duzzadt, így művészeti áganként csak 1-1 szakértőt megemlítve tagja lett Beck Salamon jogtudós, Bortnyik Sándor iparművész, Ferenczy Noémi festőművész, Gregersen Hugó építésmérnök, Tamási Áron író, Major Tamás színművész, a Nemzeti Színház igazgatója, Pátzay Pál szobrászművész és Radványi Géza filmrendező.

A közel hetven év alatt a bizottságnak mintegy 350 tagja volt, többségüket az 1921-es, illetve 1939-es nagyobb bővítés során nevezte ki a miniszter. Mégis volt néhány szakértő, aki évtizedeken keresztül tagja volt a testületnek. Külön kiemelhető legifjabb dr. Szász Károly, a testület jegyzője, majd rendes tagja, későbbi országgyűlési képviselő és képviselőházi elnök, aki 1897–1945 között 49 éven át volt a bizottság tagja. Az illetékes miniszterek közel négy évtizeden keresztül számítottak Hauszmann Alajosra, Hubay Jenőre és Kenedi Gézára. Csak remélni tudjuk, hogy a hosszú tagság alatt Benczúr Gyula festőművész, Ellinger Ede fotóművész, Kodály Zoltán zeneszerző és Rákosi Jenő író is részt vett nem egy szakvélemény elfogadásában.

A bizottság elnöki tisztségét az 1940-es évekig az Akadémiához kötődő személyek látták el. Jókai Mórt (1884–1896) Arany László korábbi elnökhelyettes követte, aki halála miatt csak két évig tudta betölteni az elnöki tiszteletet. A megüresedett posztra a miniszter Szily Kálmán elnökhelyettest nevezte ki, aki így 1898-tól 26 éven keresztül látta el a bizottság elnöki tiszteletét, helyettese pedig Végh János királyi kúriai bírósági elnök lett. Szily Kálmán mellett, hogy nyelvész és fizikus volt, az Akadémia első természettudós főtitkára, későbbi főkönyvtárosa volt. A Szily halálával megüresedő posztot ideiglenesen Hubay Jenő alelnök, 1927-től Lukács György nyugalmazott vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1933-tól pedig Balogh Jenő korábbi igazságügy-miniszter, az Akadémia főtitkára látta el. A II. világháború alatt a szakértők folytatták tevékenységüket Jalsoviczky Károly nyugalmazott államtitkár vezetésével. A háború után Balás P. Elemér egyetemi tanár lett két évig a testület elnöke, de halálával széke idő előtt megüresedett. Ekkor elnöknek többen Heltai Jenő alelnököt jelölték, de 1948 januárjában Heltai hajlott kora és külföldi utazásai miatt ezt nem vállalta, hanem Beck Salamont ajánlotta maga helyett.⁷⁹ Végül 1948-tól a bizottság megszüntetéséig Gellért Oszkár író látta el az elnöki teendőket, általános elnökhelyettségé pedig Máté Károly irodalom- és sajtótörténész, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda igazgatóját nevezték ki.

⁷⁹ MNL OL-XIX-I-42 1272/1948.

Szemben a mai testülettel, a bizottságnak testületi elnöksége nem volt, az elnök és az al-elnök volt lényegében az elnökség tagja, a harmadik kinevezett tisztségviselő a jegyző (ma titkár) volt, aki a mindennapos ügyvitelért felelt, ő vezette az iktatókönyvet, szavazati jog nélkül vett részt az üléseken, készítette és küldte meg a jegyzőkönyvet a bíróságoknak.

Az első két kinevezés során a Budapesti Közlönyben nem jelölték meg a jegyzőt. 1897-től legifjabb Szász Károly, később Kapitány Kálmán töltötte be a tisztséget. Az I. világháború alatt egészen 1932-ig volt a bizottság jegyzője Kupcsay Felicián, 1933-tól pedig Mariay Ödön. Az utolsó jegyző Kerekesházy József közalapítványi főügyész, néhai népfőügyész, író volt.⁸⁰

A levéltári anyagokból elsősorban Kerekesházy fennmaradt levelezéséből szerezhetünk tudomást a bizottság mindennapi működéséről (kicsiny helyiségek, késve érkező irattér, távoli vagy éppen nem működő telefon, a Berni Egyezmény *Le Droit d'auteur* c. folyóiratának késve érkező számai, a szakvéleményekre alapozott ítéletek beszerzése a bíróságoktól vagy jogász kollégáktól),⁸¹ az 1946–47-es kinevezési eljárás lefolytatásáról, a tárcaközi egyeztetésekről, valamint a bizottság elé kerülő kodifikációs munkálatokról.

A fordulat évét követően az igazságügy-miniszter kezdeményezte a népművelődési miniszternél az 1947-ben kinevezett bizottság tagságának a módosítását. Az Igazságügyi Minisztérium szerint a hat évre szóló kinevezés túl hosszú, valamint vissza nem vonható volta azt *„eredményezi, hogy a Bizottság – összetételénél fogva – nem nyújt kellő biztosítékot arra, hogy működése permanensen megfeleljen a népi demokrácia mindenkor követelményeinek. Valóban is az a helyzet, hogy a Bizottságnak a fent említett közleményben szereplő több tagja ebből a szempontból kifogás alá eshetik, s nincs mód arra, hogy a kifogásolható tagok – kinevezésük visszavonása útján – megfelelően más tagokkal váltassanak fel.”*⁸² Az Igazságügyi Minisztérium amellet, hogy elismerte a bizottság munkájának összetettségét, sokallta a 120 kinevezett tagot, s reményét fejezte ki, hogy az 1921. évi Szjt. taglétszámra vonatkozó módosítása, valamint a tagok lecserélése, azaz „megfelelő újjáalakítása” minisztertanácsi rendelettel megoldható lehet.

Ha megnézzük a 1947–1952 között kinevezett tagokat, világosan látható, hogy több művész, korábbi bíró, minisztériumi vezető vagy államosított vállalatoknál korábban vezető pozíciót betöltő szakértő szerephez jutását rosszallóan nézte a Rákosi-korszak ideológiai vezetése. A bizonytalan helyzetet szimbolizálja a nagy tudású Alföldy Dezső nyugalmazott kúriai bíró esete, aki az 1948–49-ben rendezett szerzői jogi ankétokon még előadást tarthatott, később kitelepítették, majd 1951-ben a kitelepítés megszüntetését követően ismét részt vehetett a bizottság működésében.⁸³

A bizottság sorsát nagyban megpecsételte a tagság megbízhatatlannak minősítése. Egyes iratokból arra következtethetünk, hogy az egyik forгатókönyv szerint a bizottság kibőví-

⁸⁰ Kerekesházy a '60-as években disszidált Ausztriába, Bécsben élt 2003-ban bekövetkezett haláláig.

⁸¹ MNL OL XIX-I-42 1839/1949.

⁸² MNL OL XIX-I-42 T.3887/1949. Az igazságügy-miniszter levele a népművelődési miniszternek az SZJSZB újjászervezése tárgyában.

⁸³ MNL OL XIX-I-42 4066/1951.

tésével gondolták átültetni a szovjet Szerzői Jogi Szövetségi Hivatal mintáját.⁸⁴ A levéltári anyagok között fellelhetők magyar nyelven a korabeli szovjet szerzői jogi jogszabályok, valamint a Szovjet Irodalmi Alapról szóló rendelet is, amellyel szinte szó szerint megegyezett a pár évvel később elfogadott az Irodalmi Alapról szóló minisztertanácsi rendelet.⁸⁵ Végül a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete (MARS) felszámolásával, vagyonának államosításával⁸⁶ hozták létre 1953. január 1-jével a Szerzői Jogvédő Hivatalt.

1950–51 fordulóján a minisztériumok már nagyon sürgették a bizottsági tagok lecserélését. Az általuk készített listák a szakértők elérhetőségén túl az egyes szakterületet sem tartalmazták, így például a bizottság elnöksége nem tudta megítélni, hogy a javasolt tagok közül ki az, aki egyáltalán alkalmas a feladatra. Minden bizonnyal a politika számára ez nem volt valódi szempont, ebben a bizottság sem kívánt állást foglalni, mondván, hogy „*politikai alkalmasságukra és minősítésükre kompetenciája nincs*”.⁸⁷

Kerekesházy József próbálta valamennyi meglévő szakértővel felvenni a kapcsolatot. 1951 folyamán az aktív tagok száma 30 alá csökkent, a többiek tagsága különböző okokból, így különösen lemondás, elhalálozás, mandátummegvonás, bírói ítéletek vagy külföldre távozás miatt megszűnt.⁸⁸ Kerekesházy ezt szomorúan konstataálta, az elnökségnek írt feljegyzésében emlékeztetett a másfél évvel korábbi igazságügy-miniszteri kérésre, amelyben a bizottság létszámának a csökkenését irányozták elő, „*így ez az óhaj automatikusan megtörténtnek tekinthető*”⁸⁹ – írta.

Ezt követően nem sokkal, 1952 februárjában szűnt meg a bizottság azzal, hogy további intézkedésig feladatkörét a Művelődési Minisztérium látja el.⁹⁰ Az 1921. évi Sztj. vonatkozó rendelkezései még 1970-ig hatályban maradtak, a szerzői jogi perek során felmerülő szakkérdésekre a bíróságok a minisztérium illetékes osztályát rendelhették ki.⁹¹

3. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság működésének eljárásjogi és ügyrendi környezete

Kiseb jelentőségű kérdésnek tűnhet a peres eljáráson belül a szerzői jogi szakértői bizonyítási eljárás különös szabályozásának, illetve a belső ügyviteli működésnek az ismertetése. Az első két Sztj. vonatkozó paragrafusait és az azok felhatalmazó rendelkezései alapján alkotott eljárásrendeleteket vizsgálva könnyen megállapítható, hogy azok a korabeli hatályos

⁸⁴ MNL OL XIX-I-42 2774/1950.

⁸⁵ 260/1950. (X.29.) M.T. sz. rendelet az Irodalmi Alap létesítése tárgyában.

⁸⁶ Géra Eleonóra Erzsébet, Csatári Bence: A Zeneszerzők Szövetkezetétől az Artisjus Egyesületig 1907–2007. Artisjus, Budapest, 2007, p. 137.

⁸⁷ MNL OL XIX-I-42 3217/1950.

⁸⁸ MNL OL XIX-I-42 4114/1950.

⁸⁹ MNL OL XIX-I-42 4115/1950.

⁹⁰ 11/1952. (II.2.) MT sz. rendelet.

⁹¹ Pl.: BH1960. 12 in: Géczy Kálmán (et al.): Polgári Jogi Döntvénytár – Bírósági Határozatok 1953–1963. I. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1964, p. 14.

polgári eljárásjogi szabályokkal összevetve feltűnően sok eltérést tartalmaztak. Felvetődhet bennünk a kérdés, hogy vajon miért kellett eltérni az általános rendelkezésektől, vagy esetleg miben nem felelt meg a kor perrendtartása a szakértői eljárásnak?

3.1. A bírósági eljárás szabályai

A törvényi, illetve miniszteri rendeletek részletes szabályai betudhatók a szerzői jogi törvénnyel párhuzamosan zajló eljárásjogi kodifikációs folyamatnak. Toldy Ferenc 1840-es tanulmányával egy időben lépett hatályba a törvénykezési eljárásban lényegi újdonságot jelentő 1840. évi váltótörvény,⁹² amelynek váltóeljárásról szóló második része más eljárásra is kihatott. A váltótörvényt 1853. január 1-jével⁹³ váltó osztrák ideiglenes polgári perrendtartást kellett a folyamatban lévő ügyekben a „dologértőkre” is alkalmazni.⁹⁴ Az ITSZ 1861-től ismét visszatért a váltótörvény alkalmazásához, miközben megindult a polgári törvénykezési rendtartás kodifikációja, amit végül 1868-ban fogadtak el.⁹⁵ Minden igyekezet ellenére a Ptrs. nem tudott megfelelni a kor szakmai elvárásainak, a német és francia eljárásjoggal szemben magán viselte a feudális perjog írásbeliségét és kötött bizonyítási rendszerét. A Ptrs. első novelláris módosítására 1881-ben került sor (egy évvel az 1884. évi Sztj. benyújtása előtt), ami még mindig csak részben tudta orvosolni a törvény hiányosságait.⁹⁶ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvény végül 1915. január 1-jétől helyezte hatályon kívül az ideiglenesnek szánt Ptrs.-t. Mindezekből következik, hogy egy haladóbb szellemű szerzői jogi törvény mögött az eljárási szabályokat egy – már az elfogadásakor mindenki által nyíltan vállalt – a kor elvárásainak nem megfelelő törvény⁹⁷ állította volna fel, ezért kellett a lényegesebb eljárásjogi szakmai elvárásokat az 1884. évi Sztj.-ben külön szabályozni.

A szerzői jogi törvények a polgári jogi igények (kártérítés, gazdagodás tényének és mennyiségének megállapítása, később előzetes intézkedések, zár alá vétel, bitorlás ismétlésétől vagy folytatásától való eltiltás, nem vagyoni kár, ítélet közzététele időszaki lapban, ideiglenes intézkedés) mellett büntetésekről (pl. pénzbüntetés, fogházbüntetés) és az elközbásról is rendelkeztek. Mai szemmel talán furcsának tűnhet, hogy polgári eljáráson belül hoz a bíró büntetőjogi (a szerzői jogi bitorlás vétségnek minősült) ítéletet.⁹⁸

⁹² A váltótörvénykönyvről szóló 1840. évi 15. tc.

⁹³ Az 1852. szeptember 16-án kelt császári rendelet.

⁹⁴ *Szokolai*: i. m. (2).

⁹⁵ Ptrs.: i. .m. (65).

⁹⁶ *Kengyel Mikós*: Magyar polgári eljárásjog. Osiris, Budapest, 2012, p. 58–59.

⁹⁷ *Fodor Ármán*: Polgári peres eljárásunk története az utolsó ötven évben. In: *Dárday*: i. m. (12), p. 236.

⁹⁸ Bővebben lásd: *Kiss Tibor*: Szerzői jogi szankciórendszerünk fejlődése a XIX. és a XX. században. Magyar jog, 58. évf., 8. sz., 2011, p. 459–470.

A jogérvényesítés különös szabályait az Szjt. felhatalmazó rendelkezése alapján külön igazságügyi miniszteri rendelet szabályozta, amely eltért a Ptrs. általános szabályaitól. A szerzői jogi perek 1915-ig jegyzőkönyvi eljárásban folytak,⁹⁹ ami azt jelentette, hogy a szükséges adatokat és az eljárás minden lépését a pertárnok (bíróági jegyző)¹⁰⁰ egy jegyzőkönyvben vezette, az egyes periratokkal kapcsolatban a felek szóban nyilatkozhattak, és e nyilatkozatokat is szabatos rövidséggel jegyezték be a jegyzőkönyvbe.¹⁰¹ Az eljárás lefolytatására három hónap állt a felek rendelkezésére, de magát a jegyzőkönyvi tárgyalást nyolc nap alatt kellett befejezni. A nagyobb fontosságú vagy bonyolult természetű perekben bármelyik fél kérelmére a törvényszék elrendelhetette az írásbeli eljárást.¹⁰²

A haladó szellemiséget példázza az, hogy az 1884. évi Szjt. a Ptrs. szigorúbb szabályaihoz képest megengedte a bíróságnak a bizonyítékok szabad mérlegelését: „a bíróság ... a fennforgó körülmények alapján, saját belátása szerint határoz.”¹⁰³ Ez az általános elv csak az 1894. évi módosítás során került a Ptrs.-be.¹⁰⁴ Apáthy István székfoglaló beszédében emellett azzal érvelt, hogy „a szerzői jog megsértésénél legtöbb esetben úgy a materiális mint az ideális károk megállapítása csak úgy lehetséges, ha a törvény a bírót a bizonyítási eljárás formális feltételeinek megtartásától felmenti és neki a cognitio tekintetében a lehető legmesszebb határokig terjedő szabadságot enged”.¹⁰⁵

A jogérvényesítés hatékonyságát azonban az összevont és szoros határidőkhöz kötött eljárási szabályok mégsem segítették elő, ugyanis a pereket különböző halasztási kérelmekkel el lehetett húzni, és gyakran egy éven belül sem születtek ítéletek.¹⁰⁶

Az 1911. évi Pp.-hez igazodó új IM-rendelet¹⁰⁷ 1915. január 1-jén lépett hatályba, amely már a törvényszéki eljárás általános szabályaihoz igazodott, így a szerzői jogi perek elbírálásakor is a szóbeliség, a közvetlenség, a nyilvánosság és természetesen a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve érvényesült. Az 1921. évi Szjt.-hez igazodóan kiadott újabb rendelet lényegi módosítást nem tartalmazott, de lehetővé tette, hogy a bíróság – az addigi gyakorlatnak megfelelően – a bizottság mellett más szakértőket is kirendelhesen.¹⁰⁸

⁹⁹ 1884. évi R. 1686. 2. §.

¹⁰⁰ 1871. 31. tc. 6. § (4).

¹⁰¹ Ptrs. 145-149. §.

¹⁰² 1884. évi R. 1686. 11. §.

¹⁰³ 1884. évi Szjt. 29. §.

¹⁰⁴ L. Fodor: i. m. (97), p. 244.

¹⁰⁵ Apáthy István: A szerzői jogról szóló törvény méltatása jogi és gazdasági szempontból. MTA Könyvkiadó Hivatala, Budapest, 1885, p. 23.

¹⁰⁶ Dr. Márton Miksa felszólalása. In: Szladits: i. m. (20), p. 138.

¹⁰⁷ A m. kir. igazságügyminiszter 1914. évi 68.500.I.M. számú rendelete, a szerzői jogról szóló 1884. XVI. t-e. értelmében bíróság elé tartozó ügyekben követendő eljárás tárgyában.

¹⁰⁸ A m. kir. igazságügyminiszternek 9800/1922. számú rendelete a szerzői jogról szóló 1921. LIV. törvény-cikk értelmében bíróság elé tartozó ügyekben követendő eljárás tárgyában, 6. §.

3.2. A kártérítés mértékének megállapíthatósága

A szerzői jogi jogérvényesítés talán egyik legfontosabb kérdése a vagyoni kár, az elmaradt haszon, illetve a nem vagyoni kár mértékének a megállapítása, hiszen például büntetőügyekben az összezszerűségtől függ a bűncselekmény minősítése. Az ezzel összefüggő kodifikációs, illetve gyakorlati kérdés pedig az, hogy ki képes, ki jogosult az összeget meghatározni.

Szemere Bertalan 1844-es eredeti javaslatának 23. §-a teljes kárpótlást kívánt nyújtani a sértettnek, így „*ha az eladott álpéldányok száma meghatározható, az eredeti munka jogbirtokosának minden eladott álpéldányért az eredeti példány ára fizettetik meg*”.¹⁰⁹ Szemere szerint ez nem más, mint bosszú nélküli talio-elv, azaz „*mi terhet másra vélt rakni, saját vállaira roskad, vagyonában épen azon kárt szenved, mit ő szenvedtetni a vádlóval akart*”.¹¹⁰ A főrendi javaslat azonban már nem tartalmazta ezt a jogosultak számára kedvező, a jogalkalmazó eljárását megkönnyítő, azonban mind a mai napig vitát okozó, s némiképp túlzóan egyszerű képletet.

Az 1874-es, majd az Arany László-féle 1876-os és 1878-as javaslat is lehetővé tette a bíróságok részére szakértők alkalmazását, ha a kár és az illetéktelen haszon összegének megállapítása műszaki kérdés eldöntésétől függött. 1882-ben a javaslat ugyanezt a megoldást alkalmazta, végül azonban az igazságügyi bizottság kivette azt a lehetőséget a bíró kezéből, hogy a Szerzői Jogi Szakértő Bizottságot a felmerült kárról, illetve az elmaradt haszonnól és mértékéről nyilatkoztassa. A bizottság szakvéleményét a bíró csak a bitorlás tényének megállapítására befolyással lévő műszaki kérdésekben kérhette ki.¹¹¹ A módosítás alapjaiban határozta meg a bizottság mozgásterét, ezzel párhuzamosan a bíró számára is nehézséget okozva az ügyek elbírálásában. E törvényi rendelkezés hiányosságát majd csak 1915-ben orvosolják, engedélyezve a bizottságnak, hogy a bíróság megkeresésére véleményt adhasson a felmerült kárról és annak mértékéről is.

Az 1884-es eljárásjogi rendelet a Ptrs. szabályain belül megpróbálta kezelni a kártérítés megállapíthatóságát. A korabeli eljárási jog ugyanis alkalmazta a római jogban gyökerező ún. becslőeskü (*juramentum in litem*) intézményét, ami azt jelentette, hogy ha valamely kártérítési összeget nem lehetett bebizonyítani, akkor a bíró a bizonyító félnek becslőesküt ítéltetett, aki eskü alatt megvallotta a kártérítés feltehető összegét.¹¹² Így a szerzői jogi perekben a bíróság a gazdagodása erejéig kártérítésre köteles félnek is ítéltetett becslőesküt, megállapítva a gazdagodás legkisebb, illetve legmagasabb összegét, amelyen belül a kártérítésre kötelezett fizetni tartozik akkor, ha nem teszi le az esküt.¹¹³ A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy ha a felperes a kereseti követelésének csak egy részét (pl. tényleges kár)

¹⁰⁹ I. m. (108), 23. §.

¹¹⁰ *Szemere Bertalan*: Az írói és művészi tulajdonról szóló törvényjavaslat és indokolása. Pesti Hírlap, 1845. július 25.

¹¹¹ Az 1881. évi szeptember hó 24-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának irományai XIX. Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest, 1884, Jelentés 272.

¹¹² Ptrs. 237. §.

¹¹³ 1884. évi R. 16. §.

tudta bizonyítékkal alátámasztani, akkor az elmarad hasznot, amit – az alperes adatszolgáltatása hiányában – nem tudott pontosan meghatározni, becslőesküvel bizonyíthatta.¹¹⁴ A becslőeskü elfogadása vagy elutasítása már a bírón múlott. Amennyiben elfogadta, akkor az ítéletben rendelkezett arról, hogy „*tartozik továbbá alperes becslő esküt tenni arra, hogy a fentebb megítélt 132 frton felül 168 frttal nem gazdagodott.*”¹¹⁵

A kártérítés megállapítására emellett a főesküvel történő bizonyítást is alkalmazták, ami-re akkor szorulhatott a bizonyító fél, ha állítására semmilyen bizonyítéka nem volt.¹¹⁶ A perbeli esetben az alperes jogosulatlanul nyomtatott ki 300 példányt a felperes zeneművét is tartalmazó kiadványból. Az alperes állítása szerint csak 215 példányt adott el, 85 példány még raktáron volt, de állítását nem bizonyította. A felperes ezért főesküvel kínálta meg, ami az ítélet szerint azt jelentette, hogy az alperes köteles az eladott példányok után 86 Ft kártérítést fizetni, és ha az ítélet jogerőre emelkedését követő 15 napon belül nem teszi le a főesküt, hogy a készlet tényleg raktáron maradt, akkor további 34 Ft-ot kell végrehajtás terhe mellett fizetnie.¹¹⁷ Az 1911. évi Pp. az eskü különböző formáit elhagyta, csak az „eskü alatt” tett nyilatkozat maradt meg az 1952. évi Pp. hatálybalépéséig, amely a bizonyítási eszközök példálózó felsorolását követően leszögezi: eskünek a perben helye nincs.¹¹⁸

Megállapítható tehát, hogy 1884 és 1915 között a kártérítés megállapítása és mértéke elég gyenge eljárásjogi lábakon állt, amit megerősítenek a szerzői jog reformjáról 1906-ban tartott vitán felszólaló gyakorló jogászok is. Kenedi Géza szerint a kártérítés megállapításának módja a törvény legszerencsétlenebb eleme, hiszen a törvény a bíróra bízta a kár megállapítását, azonban nincs kihez fordulnia a bírónak, hiszen a szakértő bizottság csak műszaki kérdésekre adhat választ.¹¹⁹ Az Sztj. azonban nem zárja ki más szakértők alkalmazhatóságát, így miután a bíró beszerezte a bizottság szakvéleményét, „*gyakran ugyanazon tagok, a kik ott az országos bizottságban arról a kérdéstről már véleményt mondtak, szakértők gyanánt is meghívhatnak a törvényszékhez.*”¹²⁰ Szalai szerint közel harminc éven keresztül „*a bizottság a törvény szó szerinti szövegére utalva következetesen elzárkózott az elől, hogy nyilatkozzék arról, okoztatott-e kár és mennyi a kár összege? – és csak annak megállapítását volt hajlandó ellátni: fennforog-e bitorlás, vagy sem?*”¹²¹

Kenedi és Szalai Emil kijelentését némileg árnyalja a már hivatkozott perben a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság által megállapított példányonkénti 40 krajcáros összeg, amelyre a

¹¹⁴ Valentin v. Nádor és Klökner HU BFL – VII.2.c – 1893 – I.0832. p. 7.

¹¹⁵ Eggenberger v. Müller HU BFL – VII.2.c – 1889 – I.293. p. 2. Az ítéletábra a becslőeskü letételét mellőzte.

¹¹⁶ Ptrs. 230. § A főesküvel való bizonyítás akképp történik, hogy a bizonyító fél a döntő ténykörülmények iránt ellenfelét a főesküvel megkínálja, ha semmi más bizonyítéka nem létezik is. Ezen eskü a még a válaszban vagy viszonzásban is kínálható.

¹¹⁷ I. m. (114), p. 2.

¹¹⁸ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 166. § (2).

¹¹⁹ Kenedi: i. m. (20), p. 148.

¹²⁰ Kenedi: i. m. (20), p. 149.

¹²¹ Szalai Emil: Az új eljárás szerzői jogi perekben. Jogtudományi Közlöny, 1915. 5. sz., p. 62.

törvényszék az ítéletét és a főeskü összegét is alapította¹²² továbbá egy korábbi perben megállapított 10 Ft-os kártérítési összeg is.¹²³ Mindkét törvényszéki ítéletet helyben hagyta a Budapesti Ítéltábla, majd a királyi Kúria.

A modern eszméknek megfelelő 1911. évi Pp. – sok tekintetben szakítva feudális jegyeket hordozó elődjével – főszabályként mondta ki, hogy amennyiben az eljárás során megnyugtatóan nem sikerült a feleknek bebizonyítaniuk a kár vagy az elmaradt haszon mértékét, akkor azt a bírónak kell minden körülmény figyelembevételével legjobb belátása szerint megállapítania, és ehhez biztosította a hivatalbóli bizonyítás lehetőségét is.¹²⁴ Az eljárási rendelet módosításával tehát a bíróság akár a felek kérelmére, akár hivatalból kirendelhetette a Szerzői Jogi Szakértő Bizottságot a kár tényének és a kártérítés mértékének kérdésében.¹²⁵ 1922-től csak annyiban változtak e szabályok, hogy előírták a bíróság haladéktalan értesítését, amennyiben a bizottság a kártérítés mértékének kérdésében vagy egyéb kérdésben véleményt nem tudna adni.¹²⁶

A kérdéskör aktualitását az adja, hogy a kirendelések napjainkban is rendre tartalmaznak olyan kérdéseket, hogy a felhasználás milyen mértékű szerzőijogdíj-fizetési kötelezettséget von maga után, az alperes az esetleges jogsértéssel milyen összegű gazdagodást ért el, milyen összegű elmaradt haszon állapítható meg, a jogosulatlan felhasználással mekkora összegű vagyoni hátrány keletkezett. A Szerzői Jogi Szakértő Testület szakértői véleményeiben megjelenő többnyire töretlen gyakorlat az, hogy *„[m]iután a díjak megállapítása a felek megállapodásán múlik, s csak szűkebb körben állnak rendelkezésre jóváhagyott vagy legalábbis közzétett tarifák, az eljáró tanácsok csak hozzávetőleges tételek megállapítására vagy a díj-, illetve kárösszeg-megállapításnál alkalmazandó ismérvek megjelölésére tudnak vállalkozni”*.¹²⁷ Arra tehát nem vállalkozik a testület, hogy megmondja mennyi az összeg, de arra igen, hogy az adott körülmények között sok-e vagy kevés, illetve próbál bizonyos támpontokat adni a kirendelőnek. A testület részéről így már könnyebben megválaszolhatók az olyan kérdések, amelyek arra kérdeznak rá, hogy a felperes által megjelölt X forint jogsértéssel elért gazdagodás eltúlzott összegű-e, a felperes szerzői jogainak megsértése esetén reális vagy túlzott mértékű-e, megfelelő mértékű-e az öt év távlatában érvényesített X forintos kárigény, vagy az ellenértékként teljesített X forint feltűnően aránytalannak minősül-e vagy sem az elvégzett munkához viszonyítva.

A testület a 2000-es évek elején a Szemere-féle javaslatához hasonló módon állapította meg például az illegális másolatokkal készített kár mértékét, amely nem más, mint a jogszerűen

¹²² I. m. (114), p. 6.

¹²³ Fischel v. Nádor HU BFL – VII.2.c – 1889 – I.0407. p. 5.

¹²⁴ 1911. évi Pp. 271. §.

¹²⁵ 1915. évi R. 15. §.

¹²⁶ 1922. évi R. 6. §.

¹²⁷ *Id. Ficsor Mihály* (szerk.): A szerzői jog gyakorlati alkalmazása a digitális online környezetben. Complex Kiadó, Budapest, 2010, p. 359.

forgalomba hozott művek nettó kiskereskedelmi ára.¹²⁸ Az SZJSZT-15/2000 számú ügyben felmerült kérdés miatt a testület elnöksége a 2001. március 21-én tartott ülésén külön foglalkozott e problémakörrel. A kirendelő büntetőbíróóság ugyanis konkrétan rákérdezett arra, hogy szoftverek esetében a vagyoni hátrány miért azok kiskereskedelmi értékével azonos, így miért tartalmazza a megállapított hátrány a forgalmazás költségeit, a vámot vagy éppen a forgalmi adót.

Az eljáró tanácsnak, az elnökség állásfoglalására is figyelemmel hozott véleménye szerint a vagyoni hátrány eltérően számítható ki az egyes mű- és teljesítménytípusok, illetve különböző felhasználási módok esetén, így ezért a hivatkozott szakvéleményben leírt mód kizárólag a szoftverekre irányadó.¹²⁹

Összességében elmondható, hogy a testület ugyan jellemzően nem kíván állást foglalni számszaki kérdésekben, azonban 2000 óta mégis több tucat olyan szakvélemény született, amelyben különféle díjszabásokra történő utaláson túl valamiféle iránymutatásul kívántak szolgálni. A szerzői művek és felhasználási módok sokszínűsége és változatossága miatt utólag érthető a felsőházi módosító javaslat, amely már akkor el kívánta kerülni bármilyen számítási mód törvényi definiálását.

3.3. A bizottság ügyrendje

A bizottság első ügyrendjét a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1885. évben 43.019. szám alatt kibocsátott rendelete szabályozta.¹³⁰ A rendelkezésünkre álló adatok alapján tévesen jegyzi meg 1890-ben megjelent művében Knorr Alajos, hogy az ügyrend megállapítása „még ez ideig meg nem történt, s így ha időközileg a szakértő bizottság vélemény adásra hívatnék fel, nem találna szabályt, mely szerint alakulhatna és eljárhatna”.¹³¹

A bizottság belső eljárásrendjét szabályozó ügyrendek lényegesebb szabályai közé tartoztak a következők: a szakértők felkérése és meghívása a tanácsülésre, a tanácsülés lefolytatásának menete, illetve a bíróságnak küldendő jegyzőkönyv tartalma. A bizottság a szakvéleményét a kirendelő bíróság kérdéseire a közölt adatok alapján adta meg, amelynek érvényes elfogadásához az elnökkel együtt legalább öt tag jelenléte volt szükséges (Szjt. 33–34. §). Amint azt korábban már láttuk, a szakértők száma jogszabályban nem volt korlátozva, így az az évek során folyamatosan emelkedett.

A bíróság kirendelését követően az elnök vagy akadályoztatása esetén az elnökhelyettes kijelölte a tanács előadó tagját – aki a szakvélemény tervezetét 3-8 napon belül megküldte a bizottságnak –, valamint további két, a felmerült műszaki szakkérdésben járatos tagot.

¹²⁸ SZJSZT-04/2000 – Szoftver és hangfelvétel illegális másolása; az okozott kár mértéke.

¹²⁹ SZJSZT-15/2000 – Szoftver jogosulatlan többszörözése és terjesztése útján keletkezett vagyoni hátrány kiszámítása.

¹³⁰ *Mutschenbacher*: i. m. (55), p. 155–157.

¹³¹ *Knorr*: i. m. (38), p. 129.

Ez az eljárás 1897-től annyiban módosult, hogy az elnök legalább 5, legfeljebb 7 tagú szaktanácsot jelölt ki, valamint kitűzte a tanácsülés helyét és idejét. 1922-től az Szjt. már nem írta elő, hogy a bizottsági ülésekre minden tagot meg kell hívni,¹³² de ez a szabály tovább élt az ügyrendben. A gyakorlatban azonban a bizottság elnöke állandó öttagú albizottságokat nevezett ki a különböző tárgyú szakkérdések véleményezésére a képzőművészet, az iparművészet, az építészet, a zene, a színház, a film, az irodalom és az ipari szerzői jog területén, ahova a kinevezést követő eskütételkor egyből be is osztották a tagokat.¹³³ Így a teljes tagság meghívása az ügyrend ellenére meghaladtá vált.

A gyakorlati területek szerinti kinevezés jogszabályba iktatására a bizottság által készített 1950. évi törvényjavaslatban (bővebben lásd a 4.4. fejezetet) került sor először. A javaslatban tételesen felsorolták az alakítani tervezett kilenc szaktanácsot, amelyek hatásköre valamenyny szerzői műre és azon túl is kiterjedt. Így az irodalmi ügyek, a zenei ügyek, a színház-, film- és táncügyek, az építészeti ügyek, az iparművészeti ügyek, a szabadalmi és ipari szerzői jogi ügyek, a festészeti, a grafikai és a szobrászati ügyek, a nemzetközi jogi vonatkozású, valamint az elvi és jogszabály-előkészítési ügyek. Ezt az általános és egyes gyakorlati területek szerinti beosztást a testület 1970 óta alkalmazza.¹³⁴

A tanácsüléseken az eljáró tagokon kívül minden más szakértő is jelen lehetett, véleményt nyilváníthatott és indítványt tehetett, azonban szavazati joggal csak a kijelölt tanácsstagok rendelkeztek.¹³⁵ A tanácsülésről jegyzőkönyv készült, amelyet a bizottság jegyzője (ma titkár, korábbi javaslatokban titoknok vagy tollvivő) vezetett. A jegyzőkönyv a keltezés és a jelenlévők nevének kívül tartalmazta az előadó tanácsstag nevét, a tárgyalt ügy rövid kivonatát és az adott vélemény szó szerinti szövegét.¹³⁶ A jegyzőkönyv, adott esetben, ezenfelül tartalmazta azt, hogy egyhangúlag, különvéleménnyel vagy eltérő indokolással fogadták-e el, ugyanígy az eltérő szavazatarányokat is fel kellett jegyezni.

Egy publikált jogesetből megtudható, hogy bizonyos ügyekben szavazategyenlőség alakulhatott ki. A jogeset szerint egy, a meghívókhoz használt metszetek jogosulatlan átdolgozása és többszörözése tárgyában indult perben az elnök által felkért első tanácsban szavazategyenlőség alakult ki, s mivel az eljáró tanács elnöke is tartózkodott, nem tudtak érdemi döntésre jutni. Ezért a bizottság elnöke eltérő összetételű tanácsot jelölt ki, amely már egyhangúlag megállapította, hogy a felperes tulajdonában álló alkotás önálló, eredeti alkotás, szerzője nem Hermann Kaulbach Mondfee c. festményét utánozta, hanem „az

¹³² Az 1921. évi Szjt. 34. § elhagyta az 1884. évi Szjt. ugyanezen §-ának első mondatát, ami a módosítást vonta maga után.

¹³³ MNL OL XIX-I-42, dr. Máté Károly általános elnökhelyettes 1947. július 16-i teljes ülésen elmondott megnyitó beszéde.

¹³⁴ http://www.sztnh.gov.hu/testuletek/szjszt/SZJSZT_tagok.html.

¹³⁵ 1897. évi ügyrend 5–6. §, 1922. évi ügyrend 10. §.

¹³⁶ 1897. évi ügyrend, 1922. évi ügyrend 14. §.

*illusztrálásban az egész világban divatos motivumot (sarlóalakulag görbült testre helyezett női alak) használt fel*¹³⁷

A bizottság jegyzője, akit a vallás- és közoktatásügyi miniszter nevezett ki állományának tagjai közül, a tanácsülések során nem rendelkezett szavazati joggal. A bizottság titkársága meglehetősen kevés hellyel rendelkezett, így a tanácsüléseket, illetve teljes üléseket – beleértve a kinevezést követő ünnepélyes eskütételt is – a Magyar Tudományos Akadémia helyiségeiben, illetve közgyűlési termében tartották.¹³⁸

4. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság által kifejtett szakmai tevékenység¹³⁹

Az eddigiekben bemutatuk, miként fogalmazódott meg Toldy Ferenc által a XIX. század első felében a szakértő bizottság szükségessége, hogyan formálta Szemere, később Arany a javaslatokat törvénnyé, mi indokolta idővel a speciális eljárásjogi és belső ügyrendi szabályokat, s nem utolsósorban megpróbáltuk feloldani a jog- és szakkérdés közötti ellentmondást.

A bizottság létének célja természetesen a szakvélemények kialakítása volt, amelyet most néhány jogesettel szemléltetünk. Két-három nem jelentős levéltári töredéktől eltekintve érdemi szakvéleményt ez idáig nem sikerült fellelni, csupán a közzétett hosszabb-rövidebb bírósági ítéletek indokolásából tudunk azokra következtetni. Ahogy Kenedi Géza is említette felszólalásában, ismeri „*az ott fennforgott és eldöntött, de sokszor a bíróságok által nem acceptált verdiktek*”,¹⁴⁰ tehát a bíróságok nem minden esetben adtak helyt maradéktalanul a szakvéleményben foglaltaknak.

4.1. A szerzői jogi szakértői tevékenység gyökerei

Mindeddig világos volt számunkra, hogy mi motiválhatta a magyar irodalmár-jogászokat a szakértői intézmény átvételére, de egy minta követésekor felvetődhet bennünk a kérdés, hogy vajon miért alakult így a törvény szövege abban az országban, ahol keletkezett?

Az első neves szerzői jogi szakvéleményt E. T. A. Hoffmann¹⁴¹ 1822-ben adta a Carl Maria von Weber zeneműkiadója által indított perben. A perbeli tényállás szerint a kiadó Schlesinger arra lett figyelmes, hogy A bűvös vadász című opera – bécsi eredetű – jogosulatlan zongoraátíratát árulják berlini könyvesboltokban. Az 1794. évi *Allgemeines Landrecht*

¹³⁷ Budapesti Királyi Törvényszék. 1910. október 1. – 58046. Szerzői jog, az Iparjogi Szemle melléklapja. 1910. 6–7. sz., p. 86–87.

¹³⁸ MNL OL XIX-I-42 1817/1949., MNL OL XIX-I-42 2496/1950.

¹³⁹ A bizottsági szakvélemények aktualitását hangsúlyozandó a korabeli esetekhez egy-egy mai esetet társítottunk.

¹⁴⁰ Kenedi: i. m. (20), p. 146.

¹⁴¹ Ernst Theodor Amadeus Hoffmann mellett, hogy a német romantika jeles írója volt, zenekritikusként, gyakorlójogászként, később bíróként is tevékenykedett.

(ALR) rendelkezése szerint nemcsak könyv, hanem zenemű is kiadói jog tárgya lehet. A berlini bíróságnak így azt kellett eldöntenie, hogy egy zongorakivonat (átdolgozás) is tárgya lehet-e a kiadói jognak. A berlini városi bíróság azon kérdésére, miszerint az eredeti Schlesinger-féle zongorakivonat alapján készült-e a bécsi jogosulatlan átírat, Hoffmann szakvéleményében elvetette a jogsértés lehetőségét, amit azzal indokolt, hogy a kiadónak nem elvontan a műre van szerzői joga (és ezáltal minden formában történő megjelenésére), hanem csak az általa készített zongorakivonatra. Hoffmann hasonlata szerint egy rézmet-szet sem sérti az eredeti festmény szerzői jogait. A bécsi kiadó tehát csak akkor sértette volna meg Schlesinger kiadói jogát, ha az övével azonos kottát hozott volna forgalomba.¹⁴² A porosz törvény ekkor még nem ismerte a szerzői mű absztrakt fogalmát, amely csak ezt követően terjedt el Európában.

Az első porosz szakértő bizottság elnöke, J. E. Hitzig által közzétett kommentár megemlíti, hogy a készülő porosz törvény kapcsán a Lipcsei Könyvkereskedők Bizottsága is közzétett egy javaslatot. A könyvkereskedők azzal érveltek a törvényjavaslat módosítása mellett, hogy „[a]kármiilyen gondosan legyen is mind a kivétel, mind az általános tilalom (utánnnyomások) meghatározva, a konkrét esetekben rendkívül nehéz lesz eldönteni, hogy egy iromány utánnnyomásnak tekintendő vagy sem, és ahol a szakértők, akik az ellenérdekelt felek teljes iparágát jól ismerik, az utánnnyomatokat egyértelműen felismerik, miközben a laikusokat a látszólagos okok esetleg megtévesztenék”.¹⁴³

Az Arany-féle javaslatban megfogalmazott szakértői szerep így nagyban támaszkodott a korábbi érvekre, továbbá az 1837-ben felállított és egészen 1935-ig működő porosz–német szakértők tevékenységére, akik szakvéleményeik gyűjteményét időközönként közzétették. A szakvélemények olyan témakörben születtek, mint például világtérkép, szakácskönyv, fordítás, holdtérkép vagy botanikai mű utánnnyomása.¹⁴⁴ A későbbiekben a szakvéleményeket már tematikusan válogatva tették közzé a szerző és kiadó alanyi joga, a szerzői jogi védelem tárgya, a szerzői jogi jogsértés és kártérítés szerinti elrendezésben.¹⁴⁵ Ez a tevékenység nagyban hasonlít a testület mai gyakorlatához.

¹⁴² Martin Kretschmer, Friedemann Kawohl: The History and Philosophy of Copyright. In: Simon Frith, Lee Marshall (ed.): Music and Copyright. Edinburgh University Press, 2004. p. 25.

¹⁴³ „Wie sorgsam aber auch die Ausnahmen, wie allgemein das Verbot (des Nachdrucks) gefaßt werden möge, so wird im concreten Falle es häufig außerordentlich schwierig sein, zu bestimmen, ob eine Schrift für Nachdruck zu halten sei oder nicht und wo der Sachverständige, welchem mit der ganzen Geschäftsart des Contrarenienten vertraut ist, den Nachdruck mit Deutlichkeit erkennt, wird vielleicht der Laie durch Scheingründe sich täuschen lassen” – idézi Hitzig, a porosz szakértői egyesület elnöke. In: Julius Eduard Hitzig: Das König. Preußische Gesetz vom 11. Juni 1837 zum Schutze des Eigenthums an Werken der Wissenschaft und Kunst gegen Nachdruck und Nachbildung. Dümmler, Berlin, 1838, p. 76.

¹⁴⁴ Ludwig Eduard Heydemann: Sammlung der Gutachten des Königlichen Preußischen Literarischen Sachverständigenvereins. Unger, Berlin, 1848, 2., 7., 9., 28., 39–40. számú szakvélemény.

¹⁴⁵ Otto Dambach: Gutachten des königlich preußischen literarischen Sachverständigenvereins über Nachdruck und Nachbildung aus den Jahren 1874–1889. Leipzig, 1891, p. 6–10. Két ilyen szakvéleményt idéz Knorr: i. m. (38), p. 214–224.

A szakértők szerepére szolgálhat példaként a XIX. század egyik lényeges találmányának, a fényképezés szerzői jogi megítélésének a változása. Ebben az időben a fényképek szerzői jogi megítélése még korántsem volt egységes. A fényképészeti alkotások védelméről először az 1862. évi bajor törvény rendelkezett, de a fényképet csak akkor részesítette szerzői jogi védelemben, ha művészeti műnek minősült. Ennek meghatározása azonban szakértő feladata volt.¹⁴⁶ A korabeli magyar szakirodalomban Suhayda János ismertette a fényképészeti művekhez kapcsolódó német szerzői jogi szakértő bizottságok gyakorlatát. A berlini szakértő egyesület 1857-ben a bíróság „*azon kérdésre, vajlon a fényképészet tisztán mechanikus eljárás-e? igenlő választ nyert. Ugyanott 1862-ben a követek háza oda nyilatkozott, hogy a művészeti munkálódás csak oly fényképeknél tekinthető létezőnek, melyeknél a fénykép felvételét a felveendő tárgynak összeállítása, rendezése és gruppírozása előzte meg. ... Az 1863-ik évben Lipcsében alakult külön bizottság azon eredményre jutott, hogy a fényképészeti felvétel — kivéve a színezetlen graphicus előállítványok reproductioit — a művészet művének tekintendő*”.¹⁴⁷

A példából is látható, hogy a kirendelt szakértők véleményükkel nemegyszer alakítják a bírói gyakorlatot, s általa akár még a törvényi szabályozást is. Arany László 1876-os javaslatában a fényképészeti alkotások védelme még nem szerepelt, de 1878-ban közzétett tervezete már külön részben rendelkezett a fényképekről,¹⁴⁸ igazodva a kor fejlődéséhez. Az idézet arra is segít rávilágítani, hogy az egymásnak ellentmondó vélemények elkerülése végett miért volt szerencsés a magyar területekre bizottságot létrehozni.

4.2. A szerzői jogot keletkeztető egyéni, eredeti jelleg vizsgálata

Szerzői jogi törvényeink egészen 1999-ig nem határozták meg a szerzői jogi védelem alapjának tekinthető egyéni, eredeti jelleg követelményét, nem tartalmazták a szerzői jogi védelem szintjét el nem érő műkezdemények felsorolását (ötlet, elv, eljárás).¹⁴⁹ Ugyanígy nem volt kimondva az sem, hogy a folklór kifejeződései nem részesülhetnek szerzői jogi védelemben. Azonban a bírói gyakorlatban mindezek a kérdések előkerültek, és többségében egyetértve a Szerzői Jogi Szakértő Bizottsággal, másutt mellőzve annak véleményét, közösen kialakították a szerzői jogi védelem határait.¹⁵⁰ A bíróságoknak több esetben azt kellett vizsgálniuk, hogy beszélhetünk-e egyáltalán műről, így jogsértésről, vagy a jogsértés, mű hiányában, meg sem történt.

Viszonylag korán egyértelművé vált, hogy a folklóralkotások nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt. A Budapesti Törvényszék előtti ügyben az alperes jogosulatlanul átdolgozta (utánképezte) a felperes két dalát. A bizottság megállapította ugyan az átdolgozást, „*azon-*

¹⁴⁶ Suhayda János: Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén IX. Jogtudományi Közlöny. Pest, Heckenast Gusztáv, 1868/28, p. 255.

¹⁴⁷ Suhayda: i. m. (146), p. 256.

¹⁴⁸ Arany: i. m. (59), p. 74. 71–76. §.

¹⁴⁹ Complex-kommentár az 1969. évi Szjt.-hez.

¹⁵⁰ A probléma körbejárásához kizárólag olyan ítéleteket válogattunk ki, amelyekben a szakértői bizottság kirendelése megtörtént, és az eljárást érdemi ítélettel zárták le.

ban azt is kijelentette véleményében, hogy a felperes két dala csak abban az esetben tarthat számot az Sztj.-ben adott védelemre, ha a két dal önálló szerzemény s nem a népköltészet terméke.¹⁵¹ A bizonyítási eljárás során megidézett tanúk vallomásából megtudható az is, hogy „*a felperes dala már 25 év óta él a nép ajkán*”, valamint az is, hogy a népdalt már évekkel ezelőtt más leírta. Mivel a dalok nem állnak szerzői jogi védelem alatt, így jogsértés sem állapítható meg.

Ennél hosszabb folyamat kellett ahhoz, hogy a bírói gyakorlatban kikristályosodjon az egyéni, eredeti jelleg vizsgálata, a kutatási, illetve tényadatok elkülönüljenek az egyéni megfogalmazás védelmétől, illetőleg a különböző műtípusoknál elhatárolják az ötletet, elvet a védelemhez szükséges kifejezéstől.

Az első esetben a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság megállapította, hogy az alperes kisebb módosításokkal lemásolta a felperes árjegyzékében szereplő gépek szerkezeti rajzait, azonban a Kúria helybenhagyta a keresetet elutasító másodfokú ítéletet. Az Ítéletábra szerint ugyanis a kérdéses ábrákat nem lehet a műszaki rajzok közé sorolni, „*mert azok a gépek műszaki és belső szerkezetének kitüntetésére ki nem terjednek, hanem az árjegyzékek rendeltetésére tekintettel, leginkább a szövegben felsorolt tárgyak külső alakját ismertetik a vevő közönséggel*”. Ennek megfelelően a Kúria – a bizottság ellenében – nem részesítette szerzői jogi védelemben az árjegyzékek rajzait.¹⁵²

A bíróság ekkor még nem a szerzői jogi védelem előfeltételéül szolgáló egyéniséget, eredetiséget vizsgálta, hanem sokszor arra alapozta ítéletét, hogy a törvény az adott műtípust megnevezi-e, vagy sem, művészi alkotás jött-e létre, vagy az illusztrációk csupán funkcionális ábráknak minősülnek.

Egy későbbi esetben – dr. Makoldy Sándor „*A káromkodás elterjedése és büntetése hazánkban 1850-ig*” című akadémiai székfoglaló értekezéséből történt engedély nélküli átvétel – a per fő kérdése annak megítélése volt, hogy vajon jogi személy vagy annak felelős szerkesztője követi-e el a bitorlást.¹⁵³ Egy hetilap a dolgozatban ismertetett korabeli káromkodásokat vett át szó szerint, ezért a bizottságnak azt kellett megállapítania, hogy a kutatások alapján nyilvánosságra hozott adatok a felperes egyéni megfogalmazásában ismertette állhatnak-e szerzői jogi védelem alatt. A bizottság véleményében előadta, hogy az „*értekezés a felperes tudományos kutatásai alapján készült önálló írói mű, amely számot tarthat szerzői jogi védelemre, — s hogy a D. című hetilapban 'Huncfut, Kutyaeremtetete stb.' cím alatt megjelent cikk a felperes fogalmazásában vett át adatokat, és pedig olyanokat is a forrás megnevezése nélkül, amelyeket éppen a felperes kutatásai hoztak napfényre*”.¹⁵⁴ A szakvélemény, így az ítélet is

¹⁵¹ Curia 1898. 4640. sz. ítélet. In: *Kenedi*: i. m. (43), p. 147.

¹⁵² 12284. C. (93. márcz. 28. 3999/93.) in: *Márkus Dezső* (szerk.): *Felsőbíróságaink elvi határozatai*. VII. 1894–1896. Grill, Budapest, 1897, p. 71.

¹⁵³ Az ítélet szerint a felelős szerkesztő a szerzői jog bitorlásában csak akkor vétkes, ha szándékosan vagy gondatlan magatartás mellett észlelte, hogy a megjelenő cikk bitorlást tartalmaz.

¹⁵⁴ 534. (1931. ápr. 30. — P. I. 1110 1929.) in: *Térffy Gyula* (szerk.): *Grill-féle új döntvénytár*. XXV. 1931–1932. Grill, Budapest, 1933, p. 248–249.

elismeri a kutatások révén előálló adatok értékét, de a szerzői jogi védelem feltételeként az egyéni, eredeti kifejezést határozza meg, így a forrás feltüntetése nélküli átvétel jogsértést eredményezhet.

Ezen az úton haladt tovább a Kúria, amikor ismét gépekről készült rajzok szerzői jogi védelmét vizsgálta. A perbeli tényállás szerint az alperes a forrás feltüntetése nélkül vett át nagy számban illusztrációkat a felperes *Gyorsfutású benzínmotorok* c. kiadványából. Az eljáró tanács feladta volt megállapítani azt, hogy lehetséges-e gépekről szerzői jogi védelemben részesíthető rajzokat készíteni. A bizottság álláspontja szerint „*valamely automobil benzínmotor működését magyarázó ábrák természetesen hasonlóak lesznek ugyan, de ha minden egyes szerző külön rajzolja meg azokat, legfeljebb véletlenül lesznek azonosak*”.¹⁵⁵ Szerencsére a Kúria ebben az ítéletében már túllépett a funkcionalitás vizsgálatán, sőt, elvi jellegű megállapítása szerint „*szerzői jogi védelemben csak oly művek részesülhetnek, amelyek valamely szellemi munkának önálló termékei s amelyek valamely gondolatnak bizonyos eredetiségét és személyes jellegét magánviselő egyéni alakban való intései. Valamely már létező gépnek vagy gépalkatrésznek oktatás céljára való megrajzolásában is önálló egyéni szellemi munka nyilvánulhat meg, mert az így készült rajz és ábra célja az, hogy a gép lényegét és működését mennél szemléltethetőbbé, érthetőbbé tegye, amit különböző egyének más és más módon, más és más eredménnyel lesznek képesek elérni*”.¹⁵⁶ A Kúria a szerzői jogi védelmet már nem az önálló gondolathoz kötötte tehát, hanem az egyéni kifejezéshez. A Kúria indokolásban kiemelte, hogy „*magának a gondolatnak nem kell önállónak lenni, mert más által már megtestesített gondolatnak újabb egyéni feldolgozása esetén is védelemben részesülő mű állhat elő*”.¹⁵⁷ A felperes az eredeti kiadványban szereplő ábrákat saját maga rajzolta meg, az ábrákat saját maga látta el különféle jelzésekkel, magyarázó szavakkal.

Majd hetven évvel később hasonlóan érvelt a Szerzői Jogi Szakértő Testület egy olyan esetben, amikor műszaki szakvélemény szerzői jogi védelmének fennállításáról kellett állást foglalnia. A testület álláspontja szerint szerzői jogi védelemben részesülhet a szakirodalmi mű azzal, hogy „*a kifejtt gondolatok, tételek, tanok, megállapítások, megoldások a közkinccsbe tartoznak, tehát közvetlenül a tartalomra a szerzői jogi védelem nem terjed ki, de a gondolatok megformálása, a kifejtés gondolatmenete, ekképpen a tartalom adott kifejezése és így közvetetten a kifejtt, formába öntött tartalom alkalmas a védelem kritériumainak való megfelelésre*”.¹⁵⁸

Az 1930-as évek közepén a képzőművészeti, majd irodalmi művek után ugyanez a kérdés merült fel az építészeti, majd szobrászművek esetében is. A Kúria 1935-ös ítélete elvi élel mondta ki, hogy az 1921. évi Sztj. az eszmét magát nem védi, hanem csak az eszme alapján létesített szellemi alkotást. A vitás kérdésben a felperes állítása szerint tőle származik az az

¹⁵⁵ 458. (1931. febr. 20. — P. I . 277/1930.) in: *Térffy Gyula* (szerk.): Grill-féle új döntvénytár. XXIV. 1930–1931. Grill, Budapest, 1932, p. 184.

¹⁵⁶ *Térffy*: i. m. (155).

¹⁵⁷ *Térffy*: i. m. (155).

¹⁵⁸ SZJSZT-27/2001 – Szakvélemények szerzői jogi védelme, a szerzői jogok gyakorlása.

ötlet, hogy a budai várban fekvő egyik épület bővítését a már meglévő épülettel összhangban tervezzék meg. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság véleménye szerint azonban az alperes tervei önálló, eredeti szellemi alkotásnak minősülnek attól függetlenül, hogy az eredeti elképzelés esetlegesen a felperestől származott. A szakvéleményből az is megismerhető, miként vették figyelembe a szerzők alkotói mozgásterét. Az, hogy a „világítóudvar elhelyezése és a lépcsőház megoldása egyformák a két tervben, a szakértői bizottság helyes megállapítása szerint egyrészt oly mellékes körülmények, amelyek a két terv önálló jellegét nem érintik; másrészt a megoldásnál figyelmen kívül nem hagyható adottságokból folynak”.¹⁵⁹ Ugyanígy nem befolyásolja az egész építészeti mű szerzői jogi védelmét, ha például nincs lehetőség a lépcsőház többfajta elhelyezésére. Hasonló elvet fogalmazott meg a testület egy későbbi, 2001-es szakvéleményében, miszerint „a tervezőnek a fizikai törvények és építészeti előírások szűkebb mozgási teret engednek, mint a képzőművészeti alkotásokat létrehozó szerzőnek”.¹⁶⁰

Végül a legfőbb bírói fórumnak azt kellett eldöntenie, hogy védelemben részesíthető-e a művekben feldolgozott téma. A perbeli esetben két síremléket kellett összehasonlítani a bizottságnak. A felperes állítása szerint az alperes felhasználta „a jó pásztort” ábrázoló szoborcsoportját, s ezáltal szerzői jogi bitorlást követett el. A bizottság, megvizsgálva a perben érintett síremlékeket, az alperes szobrát azért nem minősítette eredeti alkotásnak, „mert a peres szoborcsoport alkotói a felperes művének témáját teljes egészében átvették és az alakokat is ugyanolyan elrendezésben állították egymás mellé”.¹⁶¹ Az ítéletábrák a Kúria is – jelen esetben vélhetően helyesen – a szakvéleménnyel ellentétes álláspontra helyezkedett, mivel „bár a peres síremlék alkotói olyan művészeti elemeket használtak fel, amelyek a felperes szoborművén is észlelhetők, ezeket akként használták fel, hogy a felperes művével szemben új, eredeti művet alkottak”.¹⁶²

A Kúria ítéletét többek között arra is alapította, hogy az eltérő Krisztus-ábrázolások mellett a megjelenített szoborcsoportoknak más-más az elrendezésük: a peres felek másként helyezik el a jelenetben a főalak melletti két gyermeket, illetve a bárányokat is. „Krisztusnak bárányok és gyermekek között a jó pásztor alakjában ábrázolása nem a felperes eredeti gondolata volt. Hasonlóképpen nem új gondolat a jó pásztor szobrának síremlékül állítása. De különben is a szerzői jog a szobrászati műben nem a mű eszméjének, 'témájának' nyújt védelmet, — ugyanazt a témát bárki szabadon feldolgozhatja, — hanem a téma megoldásában, vagyis a megvalósított műben megnyilatkozó azt a szellemi munkát védi, ami az ábrázolás módjával (stílusával), valamint az egyes alakok jellemző vonásainak kifejezésével, a szoborcsoport alakjainak elrendezésével a szobrászati műnek az alapeszme (téma) felfogása és érzékeltetése tekintetében az alkotója egyéniségéből eredő sajátosságát ad.”¹⁶³ Természetesen képek nélkül

¹⁵⁹ 596. (1936. jan. 23. — P. I. 4708/1935.) in: *Térffy Gyula* (szerk.): Grill-féle új döntvénytár. XXIX. 1935–1936. Grill, Budapest, 1937, p. 321.

¹⁶⁰ SZJSZT-38/2001 – Épület átalakítása során felmerülő egyes szerzői jogi kérdések.

¹⁶¹ 555/a. (1939. febr. 28. — P. I. 6069/1938.) in: *Térffy Gyula* (szerk.): Grill-féle új döntvénytár. XXXII. 1938–1939. Grill, Budapest, 1940, p. 273.

¹⁶² I. m. (161).

¹⁶³ *Térffy*: i. m. (161), p. 272.

nehéz megítélni a szoborcsoportok eredetiségét, azonban jelen esetben minden bizonnyal a Kúria döntése bizonyult helyesnek.

2008-ban, majd 2009-ben a Szerzői Jogi Szakértő Testületnek azonos témakörben született két eltérő szakvéleménye egyazon sírról. A megbízó kérésére és az általa benyújtott iratok alapján az eljáró tanács megállapította, hogy „[a] síremlék összességében, a különféle elemek egyedi összeállításával, azok egymáshoz való viszonyával, arányaikkal és az anyagválasztással együtt mint kompozíció éri el a szerzői jogi oltalomhoz szükséges egyéni-eredeti jelleget”.¹⁶⁴ A bíróság kirendelésekor már több dokumentumot és fényképet is a testület rendelkezésére bocsátott, amelyek alapján egy másik összetételű bizottság már nem állapította meg a szerzői jogi védelem fennállását, mivel sokkal inkább típusirokrról beszélhetünk, azonos – akár közkinccsnek számító – elemek szokásos (nem egyéni) elrendezésében.¹⁶⁵ Ez a látszólagos ellentmondás segít rávilágítani arra, hogy mennyire lényeges a bíró mérlegelési jogköre, hiszen az eldöntendő vitát leginkább ő képes egészében látni a rendelkezésre álló tények, adatok és a felek előadásai alapján, még akkor is, ha „sokszor ármányilag készített chaosból kénytelen [a] tiszta igazságot kideríteni”.¹⁶⁶

Mindezen szakvélemények és ítéletek nagyban hozzájárulhattak ahhoz, hogy a hazai szerzői jogban megszülethessen a szerzői jogi védelemben részesíthetőség küszöbe, illetve megállapíthatók legyenek azok a szellemi alkotások, amelyek ugyan az ész szüleményei, de nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt. A törvényi szabályozás hiánya miatt a bírói gyakorlat munkálta ki¹⁶⁷ egyértelműen az eszmék, témák, ötletek vagy adatok védelmen kívüliségét, és azt, miként kell a különböző műtípusoknál az egyéni, eredeti jelleget vizsgálni.

4.3. A szerzői jogi védelem tartalmának vizsgálata

Az 1884. évi, majd az e törvényt felváltó 1921. évi szerzői jogi törvényünk¹⁶⁸ a *dualista* felfogást követte, ami azt jelenti, hogy lehetőség volt a vagyoni jogok korlátlan átruházására; a szerző joga szerződés vagy halál esetére tett intézkedés által másokra is – akár korlátlanul, akár korlátozva – átruházható. Amennyiben tehát a felek a közöttük létrejött szerződésben erről rendelkeztek, akkor a szerzőt illető vagyoni jogok része vagy egésze a konszenzusuknak megfelelő terjedelemben szállt át. Ezzel a megközelítéssel áll szemben a *monista* felfogás, ami a személyhez fűződő és vagyoni jogok egységszintű megközelítését jelenti. Ez utóbbi felfogást tette magáévá az Szjt. 1969-től kezdve, amely csak kivételes és meghatározott esetekben engedi meg a szerző vagyoni jogainak átruházását, átszállását.

¹⁶⁴ SZJSZT-01/2008 – Síremlék szerzői jogi oltalma.

¹⁶⁵ SZJSZT-14/2009 – Síremlék szerzői jogi védelme.

¹⁶⁶ Lásd mottó.

¹⁶⁷ *Alföldy Dezső: A magyar szerzői jog.* Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1936, p. 172.

¹⁶⁸ A szerzői jogról szóló 1884. évi XVI. törvénycikk és az 1921. évi LIV. törvénycikk.

A szerző személyhez fűződő joga a névfeltüntetés, a nyilvánosságra hozatal mellett a mű integritásához való jog. Amíg például az 1999. évi Sztj. a munkaviszonyban létrehozott művek esetében megengedi a jogutód számára a művön a szerző beleegyezése nélkül, sőt tiltakozása ellenére történő változtatást, ez minden más esetben a szerzői jog megsértésének minősülhet. Az 1969. évi Sztj. előtti törvényeink azonban csak a mű, illetve lényeges tartalma nyilvánosságra hozatalának személyhez fűződő jogát tartalmazzák, majd a BUE római szövegének 1931. évi implementálásával került be a bírói gyakorlatba a jogosulatlan megváltoztatás elleni fellépés joga. A római szöveg szerint: „függetlenül a szerző vagyoni jogaitól, sőt még azoknak átruházása esetében is, a szerző megtartja azt a jogát, hogy ... ellenezze a mű minden eltorzítását, megcsonkítását, vagy más olyan megváltoztatását, amely becsületére vagy hírnevére sérelmes”.¹⁶⁹

A Kúria által is vizsgált fő kérdés az volt, hogy a jogtulajdonos jogosult-e a művön változtatni, azaz a szerző jogutódja milyen terjedelemben szerezheti meg a vagyoni jogokat, élhet-e a változtatás személyhez fűződő jogával. Az ügy megértéséhez fontos kiemelni, hogy a korabeli Sztj. bitorlásnak minősítette a szerző beleegyezése nélkül a műnek egyéb közvetett elsajátítását, bárminemű átalakítását vagy felhasználását, még akkor is, ha egy jogszerű felhasználóval, sőt jogtulajdonossal állunk szemben, nem pedig egy közönséges bitorlóval.

Az egyik perbeli esetben például az alperes szerezte meg a felperes iparművész által készített plakát sokszorosítására és forgalomba helyezésére vonatkozó jogot. Az alperes azonban a plakáton jelentős módosítást végzett, majd azt a szerző hozzájárulása nélkül hozta forgalomba. A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság feladata volt a bizonyítékként csatolt plakátok alapján megállapítani, hogy a művön végzett változtatás vajon bitorlásnak tekinthető-e, illetve a változtatással megsértették-e a szerző személyhez fűződő jogait. A bizottság szakvéleménye szerint az alperes a szerző eredeti plakátját „oly változtatással sokszorosította és hozta forgalomba, amely változtatás a plakát művészi jellegét egészen megváltoztatta és művészi értékét leszállította, minélfogva ezt a szerző érdekeire nyilván sérelmes változtatást nem lehet olyannak tekinteni, amely a fentiek szerint megengedhető”.¹⁷⁰

A királyi Kúria ítéletében választ keresett arra a joghézagra, hogy a jogosult végezhet-e a szerző hozzájárulása nélkül a művön a bitorlás szintjét el nem érő változtatást. A Kúria érve- lése azon alapult, hogy ha a szerzői jog átruházása esetén is van lehetősége a szerzőnek a mű többszörözéséig a művön változtatni,¹⁷¹ „akkor ebből a törvényhozónak arra az akaratára kell szükségképpen következtetni, hogy még inkább meg kell védeni a szerzőt harmadik személyek által végzett változtatásokkal szemben, figyelemmel arra, hogy a változtatások a szerző

¹⁶⁹ 1931. évi XXIV. tc. az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló római nemzetközi egyezmény becikkelyezése tárgyában, 6/a. cikk (1).

¹⁷⁰ 532. (1931. okt. 6. – P. I. 3896 1929.) in: *Térfy*: i. m. (154), p. 245.

¹⁷¹ Vö.: 1921. évi Sztj. 3. § (3) A szerző a szerzői jog átruházása esetében is végezhet a többszörösítés befejezéséig a művön oly változtatásokat, amelyek nem sértik annak a jogos érdekét, akire a szerzői jogot átruházták. Ez a rendelkezés a mű újabb kiadásaira is áll.

személyiségi jogait is érintik. Ezért a kir. Kúria szerint az Sztj. 3. §. (3) helyes értelmezéséből folyó jogszabály, hogy az, akire a szerző a szerzői jogot átruházta, a szerző beleegyezése nélkül a művön változtatást nem végezhet, kivéve, amikor az élet felfogása szerint feltehető, hogy ahhoz a szerző hozzájárulását meg nem tagadja.”¹⁷²

Az 1921. évi Sztj. e paragrafusához írt miniszteri indokolás szerint is „a szerzői jog átruházása annyiban mindig korlátozottnak tekinthető, hogy a szerző személyiségétől elválaszthatatlan jogok alanya továbbra is a szerző marad”.¹⁷³ Szükséges azonban a felhasználó-jogutód számára is hagyni olyan minimális mozgásteret, ami az elkerülhetetlen és minimális változtatáshoz szükséges (pl.: helyesírási hiba, elütés, a megrendelő megváltozott elérhetősége).

Erre az „élet felfogása szerint feltehető” mozgásterre mutatott rá a testület is abban a ki-
rendelésre készült, 2004. évi szakvéleményében, amelyben egy állami vállalat átalakítása során létrejött új gazdasági társaság a régi hagyományokkal bíró szárnyas emblémát az új tevékenységéhez igazította, azaz az embléma fölötti J. szöveget B. végződéssel toldotta meg. Az eljáró tanács szerint a szerzői jogi védelem alatt álló embléma és logó illetően való „megtoldása nem eredményezte sem a szerző személyhez fűződő jogainak (különösen a mű integritásához fűződő jognak), sem pedig vagyoni jogainak (különösen az átdolgozási jognak) a megsértését”.¹⁷⁴

A két alkalmazott grafikai művel kapcsolatos jogeset rámutat arra, hogy a szerző műve felett akár még annak átruházását követően is gyakorol bizonyos jogosultságokat. Ez a jogosultság azonban nem korlátlan, a művön végezhető, a törvényben nem szabályozott korrekciós határokra csak az egyes konkrét esetek alapján tudunk következtetni. A szakértői vélemények a jogalkalmazók vagy akár a mindennapi felhasználó számára éppen az ilyen összetett helyzetekben képesek iránymutatásul szolgálni.

4.4. Részvétel a szerzői jogi kodifikációban

A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagjai nemcsak az első szerzői jogi törvény elkészítésében és elfogadásában működtek közre, hanem a törvény alkalmazása mellett élt bennük a törvényt jobbító szándék, amelynek írásban és szóban egyaránt hangot adtak.

Az 1906-os jogászegyleti vitán felszólaló Kenedi Géza tarthatatlannak nevezte az 1884. évi Sztj. főbb rendelkezéseit. Előadásában többek között kifejtette, hogy „ostoba helyzetben vagyunk, ha egy olyan külföldi törvényt és akkor veszünk át, amikor ott, ahonnan átvesszük, nemcsak alkonyodik, hanem be is sötétedik”.¹⁷⁵ A német kodifikáció folyamatos szemmel

¹⁷² 532. (1931. okt. 6. — P. I. 3896 1929.) in: *Térfy*: i. m. (154), p. 244–245.

¹⁷³ Az 1920. évi február hó 16-ikára összehívott nemzetgyűlés irományai. XI. kötet. 129. Melléklet a 337. sz. irományhoz.

¹⁷⁴ SZJSZT-07/2004 – Embléma és logó szerzői jogi védelme.

¹⁷⁵ *Kenedi*: i. m. (20), p. 141.

kísérését fontosnak tartotta, de megjegyezte, hogy 1884-ben, a berni értekezlettel egy időben elfogadott magyar törvény alapjául szolgáló 1870. évi német törvény rég meghaladottá vált. A magyar törvény fogyatékoságai között említette a mozgófényképészeti művek szabályozatlanságát, a fogalmak pontatlanságát, a fordítás jogának rendezetlenségét, az elhúzódozó pereket és szakszerűtlen ítéleteket, amelyek sokszor az értelmetlen és ellentmondásos rendelkezéseken alapulnak. Talán Fényes Samu felszólalása világítja meg leginkább, hogy a gyakorló jogászok milyenek látták elfogadása után két évtizeddel az első Szjt.-t: „[d]e mi, a kik azt mondjuk, hogy nem értjük, még mindig többet értünk belőle, mint azok, a kik azt mondják, hogy értik, mert aki azt mondja, hogy érti, az egyáltalán nem érti”.¹⁷⁶

Kenedi Géza, más felszólalókhöz hasonlóan, sürgette a Berni Egyezményhez történő csatlakozást, ugyanis álláspontja szerint a csatlakozás korábban csakis a szemben álló osztrák–német kulturális érdekek miatt hiúsult meg.¹⁷⁷ Az első kifejezett csatlakozási nyilatkozatot először 1913-ban tette Jankovich Béla vallás- és közoktatásügyi miniszter a Kiadók Nemzetközi Kongresszusán, ezt azonban¹⁷⁸ az első világháború szerencsére megghiúsította. Az akkori szándékok szerint ugyanis az eredeti, 1886-os berni szöveget ültettük volna át, és nem az időközben Párizsban, később Berlinben revideált szövegeket.¹⁷⁹ Az új Szjt. és a Berni Egyezményt implementáló törvénytervezet csak 1918 júliusára készült el. Az új normáknak megfelelő törvényjavaslat eltörölte a védelem alakiséghez (beiktatás) kötöttségét, kiterjesztette a védelmet a némajátékra, a koreográfiai művekre, az építészeti és az iparművészeti alkotásokra, valamint a „mozgófényképészeti” alkotásokra. A tervezetek biztosították volna a szerző számára a mű címének védelmét is, valamint a személyhez fűződő jogok közül a nyilvánosságra hozatal azon részjogosítványát, hogy a szerző jogosult a mű nyilvánosságra hozatala előtt a mű lényeges tartalmát közzétenni.¹⁸⁰

A bizottság 1919. október 7-én tartott teljes ülést az Akadémián, ahol az igazságügy-minisztertől megkapott törvénytervezetről – amely már fenntartások nélkül kívánta elfogadni a Berni Egyezményt a párizsi és a berlini módosításokkal együtt – Rákosi Jenő ismertette véleményét. Előadásában kifejtette, hogy az egyezmény elsődleges érdemének a kölcsönös védelmet tartja, míg bírálta a fordítási jog kiterjesztését. A magyar fordítói, kiadói körök régi érve ugyanis a csatlakozás ellen, hogy a kölcsönösség nemcsak a magyar íróknak jelent védelmet külföldön, hanem a külföldieknek is itthon, ezáltal megnehezítve a fordítások megjelenését. Rákosi Jenő álláspontja szerint az állandó irodalmi import miatt a külföldi nemzetek adófizetőivé válhatunk (ti. akkoriban a kiadás után néhány év elteltével engedély és jogdíjfizetés nélkül lehetett fordítani magyar nyelvre), a sikeres magyar írók pedig már

¹⁷⁶ Fényes Samu felszólalása. In: *Szladits*: i. m. (20), p. 190.

¹⁷⁷ Kenedi: i. m. (20), p. 152–153.

¹⁷⁸ Bővebben lásd: *Kiss Zoltán, Munkácsi Péter*: Magyarország 1922-es csatlakozása a Berni Egyezményhez. In: *Pogácsás*: i. m. (25), p. 285–308.

¹⁷⁹ *Marton Sándor*: A fordítás joga a szerzői jogi novellatervezetben. *Jogtudományi Közlöny*, 1914. 7. sz., február 13. p. 58.

¹⁸⁰ *Szalai Emil*: Szerzői jogunk reformja. *Jogállam: jog- és államtudományi szemle*, 1918, p. 496.

írás közben a külföldi ízlésre lesznek figyelemmel.¹⁸¹ A Berni Egyezményhez történő csatlakozást végül a trianoni békeszerződés írta elő.¹⁸²

Majd egy évtizeddel később, 1927-ben lett a bizottság tagja Balás P. Elemér, akinek ugyanabban az évben jelent meg a *Szerzői jogi reformtörekvések* c. írása a külföldi államok szerzői jogászait foglalkoztató aktuális problémákról. Balás felhívta a figyelmet a követő jog (szóhasználatával: kísérőjog, azaz *droit de suite*), a védelmi idő egységesítésének, az előadóművész jogainak vagy éppen a rádiós sugárzás kérdéseire.¹⁸³ Mindez előkészületként és figyelemfelhívásul szolgálhatott a BUE 1928-as római felülvizsgálatához, amelynek eredményeként – többek között – elismerték a szerző személyhez fűződő jogait, így a névfeltüntetés, a nyilvánosságra hozatal és a jogosulatlan megváltoztatás elleni fellépés jogát, továbbá nevesítették a rádiós sugárzást mint felhasználási módot.¹⁸⁴ Mint részes tagállam Magyarország a Berni Egyezmény római szövegét az 1931. évi XXIV. törvénycikkkel ültette át. Ez az 1921. évi Sztj.-t ugyan nem módosította, de a bírói gyakorlat már figyelembe vette.¹⁸⁵

Mindezen előzmények hatására az igazságügy-minisztérium elérkezettnek látta az időt, hogy felülvizsgálja az 1921. évi Sztj.-t, amely a fejlődő nemzetközi jogi környezet árnyékában egyre több belső ellenmondást és archaizmust hordozott. Ilyen archaizmusnak számított például 1970-ig a szerzői jogi jogsértésre Arany által általánosan bevezetett bitorlás kifejezés is, amelyhez Révai Mór Jánosnak egy saját jogesete kötődik. A per lényege a következő: a Révai Intézet 1904-ben több kiadvány szerzői jogát megvásárolta, s ebből néhányat – felhasználva az eredeti nyomólemezeket – 1922-ben változatlan formában újra kiadott. Az 1921. évi Sztj. 3. §-a biztosította a szerzőnek, hogy a szerzői jog átruházása esetében is végezhet a többszörösítés befejezéséig a művén oly változtatásokat, amelyek nem sértik annak a jogos érdekét, akire a szerzői jogot átruházták; míg a 6. §-ának 3. pontja értelmében bitorlásnak számított az olyan kiadás, amelyet a szerző vagy a kiadó a köztük fennálló szerződés vagy a törvény ellenére jelentet meg. E két szabály a gyakorlatban – s

¹⁸¹ Rákosi Jenő: A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság jelentése. In: *Heinrich Gusztáv* (szerk.): Akadémiai Értesítő. MTA, Budapest, 1919, p. 229–235.

¹⁸² 1921. évi XXXIII. tc. az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákokkal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről 222. cikk: „Magyarország kötelezi magát, hogy a megszabott alakszerűségek mellett, s a jelen Szerződés életbelépésétől számított tizenkét hónap eltelté előtt csatlakozni fog az irodalmi és művészeti művek védelme tárgyában Bernben 1886. évi szeptember hó 9-én kötött, Berlinben 1908. évi november hó 13-án módosított és a Bernben 1914. évi március hó 20-án aláírt póttjegyzőkönyvvel kiegészített nemzetközi egyezményhez.”; 1922. évi XIII. tc. Magyarország belépéséről az irodalmi és művészeti művek védelmére alakult berni nemzetközi Unióba.

¹⁸³ Balás P. Elemér: Szerzői jogi reformtörekvések. Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Rt., Budapest, 1927.

¹⁸⁴ Alkér Kálmán: A római szerzői jogi értekezlet eredményei. Jogállam: jog- és államtudományi szemle. 1928, p. 343–353.

¹⁸⁵ Lásd az előző alfejezetet.

a Bizottság értelmezésében is – azt eredményezte, hogy egy változatlan második kiadás, annak ellenére, hogy a szerzői jogot teljes mértékben átruházták, bitorlást eredményez, ha a kiadó elfelejtí az újabb kiadást megelőzően a szerzőt értesíteni. Révait nem elsősorban a felperes hálátlansága (ti. hogy a háborút követő években egyáltalán valaki kiadja a művét), s nem is a bizottság szakvéleménye bőszítette fel, hanem az, hogy egy adminisztrációs hiba miatt a bitorlás mint legsúlyosabb kiadói tett elkövetésével bélyegezték meg. *„Ennek az egy szónak beiktatása a magyar törvénybe okozza azt, hogy ha valaki egyhuzamban elolvassa a német Urheberrecht-törvényt, az olyan benyomást tesz, mintha az evangéliumot olvasná. Egy szelíd, szép, paragrafusokba foglalt áttekintése a szerző és kiadó közötti viszonyoknak. Ha valaki a magyar törvényt együltében elolvassa, úgy érzi, mintha a hetediziglen büntető Isten szabna törvényt egymást halálra üldöző ellenségek között.*”¹⁸⁶

A minisztérium felkérésére Balás P. Elemér 1933-ban készítette el saját törvényjavaslatát. Sajnos ez a javaslat is a háborús időszak áldozata lett.¹⁸⁷ 1945 után a minisztérium újra rászánta magát a szerzői jog kodifikációjára, ezért megbízták a Szerzői Jogi Szakértő Bizottságot e feladat koordinálásával. Amellett, hogy elővették Balás javaslatát, amelyet 1947-ben indokolással együtt kiadott a Magyar Jogászegylet, Kerekesházy József felvette a kapcsolatot valamennyi korábban szerzői jogi kodifikációval foglalkozó személlyel. Azonban sem az időközben külföldre távozott, és ezért amúgy sem vállalható Pohárnok Zoltán festőművész anyagából, sem az Auschwitzban elhunyt Szalai Emil örökségéből nem került elő törvényjavaslat-kezdemény. Így az egyedüli kiindulási pont Balás javaslata lehetett.¹⁸⁸

A bizottság közel egy tucat érdek-képviselői szervezettel és a minisztériumokkal egyeztetve törekedett az 1921. évi Sztj. módosítására. A Balás-féle javaslat szélesebb támogatottsága érdekében a minisztérium ankétsorozatot szervezett, de az érdekeltek végül megegyeztek abban, hogy átfogó reform helyett elegendő az Sztj. kisebb mértékű módosítása. A Magyar Írók Szövetsége és a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete 1948 májusában készült törvényjavaslata a kiterjesztett hatályú kollektív szerződések, a könyvkölcsönzés utáni díjfizetés, a fizető köztulajdon,¹⁸⁹ valamint a követő jog – amely csak a BUE 1948. évi módosításával került az egyezménybe – intézményének bevezetését, valamint a Szerzői Jogi Szakértő Bizottság választott bírósági többletjogosítványokkal történő felruházását irányozta elő. Ez a rövidebb javaslat az igazságügy-minisztériumban rekedt.¹⁹⁰

Látva a helyzetet, Kerekesházy József maga próbálta előrébb vinni a bizottságot érintő módosításokat, ezért 1950 őszén önálló bizottsági törvénymódosító javaslatot terjesztett fel,¹⁹¹

¹⁸⁶ Révai: i. m. (13), p. 21.

¹⁸⁷ Bővebben lásd *Rusztli Humor*: Dr. Balás P. Elemér szerzői jogi törvényjavaslata. Jogtörténeti szemle: az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszékének közleményei, 7. évf. 1. sz., 2005, p. 41–44.

¹⁸⁸ MNL OL XIX-I-42 370/1946. 1946. évi tevékenységi kimutatás.

¹⁸⁹ 1999. évi Sztj. XIV. fejezetének címe szerinti elnevezés: járulékfizetés a védelmi idő eltelté után.

¹⁹⁰ MNL OL XIX-I-42 Kerekesházy József 1949. október 14-i feljegyzése.

¹⁹¹ MNL OL XIX-I-42 2820/1950.

amely a meglévő rendelkezések hatályon kívül helyezésével és új szakaszok beiktatásával rendezte volna a bizottság elnökségének, titkárságának és szaktanácsainak beosztását, eljárási szabályait, valamint a választott bírósági eljárást. Kerekesházy ezzel a javaslattal sem tudott előrébb jutni.

A kodifikációs törekvéseket a népművelődési minisztérium elviekben továbbra is támogatta,¹⁹² a tárcaközi egyeztetések során pedig arról is született megállapodás, hogy az új szerzői jogi törvény terjedelme 120 paragrafus legyen, amelyhez további 40 oldalnyi általános és részletes indokolás elkészítése szükséges. Az egyeztetéseken megállapodtak abban, hogy a javaslat megírására egy kodifikációs bizottságot hoznak létre, amelynek a vezetője Kovács István, a Magyar Jogászegylet és a Szabadságharcos Egylet főtitkára, tagjai Nizsalovszky Endre, Beck Salamon és Alföldy Dezső lettek volna.¹⁹³ A megbízáshoz szükséges anyagi forrásokat azonban rendre nem sikerült előteremteni.

Lassan a bizottságnak is be kellett látnia, hogy az 1946-os kodifikációs kezdeményezést és az 1947-es bizottsági kinevezést ellenjegyző Ortutay Gyula kultuszminister körül a politikai légkör annyira megváltozott, hogy szerzői jogi kodifikációról már nem, legfeljebb a (szakmai) túlélésről lehetett gondolkozni. Ortutay szerepét 1949 júniusától Révai József, az 1950 júliusában koholt vádak alapján letartóztatott, nem sokkal később az Andrássy út 60.-ba hurcolt Ries István igazságügy-miniszter helyét pedig Molnár Erik vette át. Mindezek után a sokat látott Kerekesházy Józsefet – aki 1945-ben törvényszéki bíróból lett a Népbíró-ságok Országos Tanácsának népfőügyésze¹⁹⁴ – is biztosan megdöbbenette a népművelődési minisztérium elnökségéről 1950 szeptemberében érkező kérdés: „*milyen következményekkel járna, ha Magyarország felmondaná nemzetközi megállapodásait, melyek a szerzői jog területén fennállnak?*”¹⁹⁵ Válaszában megpróbálta röviden, de mindenre kiterjedően ismertetni mivel járhat az, ha akár Magyarország mint tagállam kilépne a Berni Egyezményből vagy az UNESCO-ból, vagy a társadalmi érdekképviseletek révén megszüntetné a kapcsolatait a SACEM, a BIEM vagy más nemzetközi szervezettel. Kerekesházy nem győzte hangsúlyozni, hogy a különböző nemzetközi egyezményeket ismételten aláírtuk, törvényileg átültettük, a Minisztertanács jóváhagyta; a BUE-t legutóbb az 1948-as brüsszeli konferencián írta alá a kormány. Kiemelte, hogy a kilépéssel ugyan megspórolnánk némi tagdíjat, de a szervezetekben való tagságunk, a BUE-ban elfoglalt központi tagságunk számtalan érdekérvényesítési előnnyel jár. A felmondás eredményeként viszonyosság nélkül használhatnánk fel külföldi műveket, viszont ezt követően többek között a magyar művek sem lennének védettek sehol a világban, elesnénk a befolyó valutától, megszűnne a szerzői jogi kapcsolat a többi népi demokráciával. Ennél a pontnál Kerekesházy ügyesen a pénzügyminisztérium és a külügyminisztérium illetékességét hangsúlyozta. A történések ismeretében feltételez-

¹⁹² MNL OL XIX-I-42 válasz a 2973/1950. levélre.

¹⁹³ MNL OL XIX-I-42 3004/1950.

¹⁹⁴ A Magyar Távirati Iroda 1945. április 6-i közleménye.

¹⁹⁵ MNL OL XIX-I-42 3067/1950.

zük, hogy Révai József végül kultúrpolitikai vagy gazdasági okokból elvetette ezt az ötletet, hiszen ekkor Magyarországnak nagyjából évi 1 millió Ft jogdíjforgalma volt devizában, a BUE-tagság pedig kb. évi 4 ezer Ft terhet jelenthetett.¹⁹⁶

1950 októberében értesült a bizottság arról, hogy az igazságügyi minisztérium megkezdte a gazdasági tárgyú törvények felülvizsgálatát. Ennek során hatályon kívül kívánták helyezni a kereskedelmi törvényben szabályozott bizományi, szállítmányozási, fuvarozási, és kiadói ügyletekre vonatkozó rendelkezéseket.¹⁹⁷ Kerekesházy József azt javasolta a minisztériumnak, hogy a hatályon kívül helyezéssel egy időben gondoskodjanak a kiadói szerződések szabályozásáról, lehetőleg a már meglévő szerzői jogi jogszabályok és kialakult bírói gyakorlat figyelembevételével.

Ugyancsak ebben a hónapban a Szerzői Jogvédő Hivatal létrehozását a tárcaközi egyeztetéseken már kész tényként kezelték, Zakár János osztályvezető és Batta János előadó biztosította Kerekesházy Józsefet, hogy az átszervezés a bizottságot nem fogja érinteni, mivel az egy *„érdekeltség felett álló jogászai testület, pártatlan, és mint ilyen tovább fog működni”*.¹⁹⁸ Az emlékeztető szerint a bizottság a hivatal létesítéséről szóló rendelet megjelenéséig további intézkedést nem igényel.

A minisztériumok késlekedése érthető volt a vezető politikai elit cseréje, a folyamatosan változó kodifikációs irányok közepette. Az Irodalmi Alap, majd a Szerzői Jogvédő Hivatal felállítása lefoglalta a kulturális és szerzői jogi kérdésekkel foglalkozó hivatalnokokat, akik a szerzői jogi változásokat naprakészen tudták minisztertanácsi rendeleti szinten kezelni. Elégségesnek tartották, hogy az amúgy is megbízhatatlan tagságú Szerzői Jogi Szakértő Bizottság jövőjéről majd a változások megszilárdulását követően rendelkezzenek.

5. Befejezés

Nem mindenki sajnálta a bizottság megszüntetését. Székely János a szakértőkről írt monográfiájában eleve vitatta a szakértői bizonyítás helyességét az irodalom és művészet kérdéseiben. Álláspontja szerint a szakértők elsősorban a művek művészeti értékéről nyilatkoznak, amit nem tart helyénvalónak, az öt- vagy héttagú tanácsban hozott szakvéleményt pedig már inkább tekinti ítélezési, semmint szakértői tevékenységnek. Székely a szakértők alkalmazása helyett helyesebbnek tartaná a szerzői jogi vitákra szakosodott bírói tanácsok bevezetését, ahol a *„művészeti-irodalmi műveltséggel és érzékeléssel rendelkező szakbíró mellett*

¹⁹⁶ MNL OL XIX-I-42 Magyar Nemzeti Bank Bankosztály 1950. július 12-én kelt kimutatása: Szerzői jogdíj címén 1949. évben engedélyezett és átutalt összegek. Ez alapján elmondható, hogy a jogdíjforgalom 70%-át az Amerikai Egyesült Államokkal, Angliával és Franciaországgal, mintegy 10%-át pedig a Szovjetunióval bonyolítottuk.

¹⁹⁷ MNL OL XIX-I-42 3076/1950.

¹⁹⁸ MNL OL XIX-I-42 3130/1950.

az érintett körökből kikerülő ülnökök” foglalnának helyet.¹⁹⁹ E javaslatral visszatérhetnénk a XIX. századi választott bírósági modellhez, az ülnökök kiválasztása pedig ismét annyiban lenne kérdéses, hogy a két ülnök nem rendelkezhet valamennyi művészeti ágra vonatkozó megfelelő ismerettel.

Az előbbiekre is figyelemmel érdemes lenne bevezetni már az elsőfokú szerzői jogi perekben (legalább „a bitorlási, a szerzőségi és a közös jogkezelés keretében gyakorolt jogok és díjjegények érvényesítése iránti perekben”²⁰⁰) a társas bíraskodást, valamint visszaállítani a törvényszékek korábbi gyakorlatát, amely jellemzően egy tanácsra szignálta²⁰¹ a szerzői jogi pereket, biztosítva a bírói szakosodás lehetőségét.

Palágyi Róbert, a MARS korábbi jogtanácsosa, kommentárjában – feltehetőleg kényszerűségből – egyetértett a politikai vezetés azon érveivel, hogy a bizottság 1945 után indokolatlan méretűvé és gazdaságtalanul naggyá nőtt.²⁰² Írásában mindenképpen amellett érvelt, hogy jó volna az átmeneti helyzetet megszüntetve újra létrehozni egy kisebb adminisztrációs bizottságot.²⁰³ Szerencsére ez így is történt.

A jelen tanulmány terjedelmi korlátai között eddig juthattunk a hazai szerzői jogi szakértés történetében. A kutatást több ágon kell folytatni, hiszen bizonyosan rejtőznek még szakvélemények, ítéletek más levéltárakban, hagyatékokban. Ugyanígy sok újdonsággal szolgálhat az 1884. évi Szjt.-vel felállított horvát–szlavón szakértői bizottság történetének a feltárása, amely minden bizonnyal 1918-ig működött Zágrábban.²⁰⁴

Az egész szerzői jogon belül ez a bizonyítási eszköz mondhatni csekély jelentőségű, mégis, reméljük, hogy sikerült bemutatni, mennyi szállal kötődik a hazai és nemzetközi jogfejlődéshez, miként formálódtak a törvényjavaslatok szövegei, és mindezek hogyan befolyásolhatják életünket az alkotás, a műélvezet vagy a jogérvényesítés során.

¹⁹⁹ Székely János: Szakértők az igazságszolgáltatásban. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1967, p. 58–59.

²⁰⁰ A Szerzői Jogi Szakértő Testület tanulmányai a szerzői jog digitális világhoz való alkalmazkodásáról. Szakértői elemzés a szerzői jogi jogérvényesítésről. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle. 9. (119) évf. 3. sz., 2014. június, p. 117–118.

²⁰¹ A testület 2000 és 2013 között 411 db alapszakvéleményt készített. A 190 db bírósági kirendelésből 98 db érkezett a Fővárosi (Bíróság) Törvényszéktől, ezen belül is 58 db a 8. P. tanácstól, 40 db kirendelés (többségében 2011 után) további 15 tanács között oszlik meg.

²⁰² Nincs arról feljegyzés, hogy az elnök részesült-e díjazásban, azonban a jegyző mellett mindössze egy hivatalsegédet kellett még a minisztériumnak fizetnie, a szakértők közül pedig csak az részesült díjazásban, aki szakértőként járt el.

²⁰³ Palágyi Róbert: A magyar szerzői jog zsebkönyve. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1959, p. 112–113.

²⁰⁴ A bizottság tényleges működésének megismeréséhez kiinduló pont lehet a gróf Khuen-Héderváry Károly horvát–szlavón bán által 1887-ben elfogadott zágrábi ügyrend, valamint az 1901–1907 közötti időszakra kinevezett 24 tagú zágrábi bizottság névsora. Ebben az időszakban a bizottság elnöke Luka Marjanović, alelnöke pedig Josip Pliverić egyetemi professzor volt.

A Szerzői Jogi Szakértő Bizottság tagjai 1884–1952 között²⁰⁵**Az SZJSZB elnökei**

Jókai Mór (1884–1896)
 Arany László (1897–1898)
 Szily Kálmán (1898–1924)
 Lukács György (1927–1932)
 Balogh Jenő (1933–1939)
 Jalsoviczky Károly (1940–1945)
 Balás P. Elemér (1946–1947)
 Gellért Oszkár (1948–1952)

Az SZJSZB alelnökei

Arany László (1884–1896)
 Szily Kálmán (1897–1898)
 Végh János (1898–1920)
 Hubay Jenő (1921–1932)
 Balás P. Elemér (1933–1945)
 Heltai Jenő (1946–1952)

Általános elnökhelyettes

Máté Károly (1948–1952)

Az SZJSZB jegyzői

Szász Károly, dr. (1897–1908)
 Kapitány Kálmán, dr. (1909–1914)
 Kupcsay Felicián, dr. (1915–1932)
 Mariay Ödön, dr. (1933–1945)
 Kerekesházy József, dr. (1946–1952)

Ágotai Géza, dr. (1939–1945)
 Alföldy András, dr. (1946–1952)
 Alföldy Dezső, dr. (1946–1952)
 Alkér Kálmán, dr. (1933–1945)

Angyal Pál, dr. (1921–1952)
 Apáthy István, dr. (1884–1890)
 Áprily Lajos (1939–1945)
 Arany László (1884–1890)

Babits Mihályné Tanner Ilona (1946–1952)
 Bakonyi Károly (1921–1926)
 Balás Károly, dr. (1939–1945)
 Balás P. Elemér, dr. (1927–1952)
 Balázs Béla (1946–1952)
 Bálint Lajos (1946–1952)
 Balló Ede (1921–1939)
 Balogh Béla (1927–1932)
 Balogh Jenő, dr. (1921–1945)
 Balogh Jolán, dr. (1946–1952)
 Balogh József, dr. (1933–1939)
 Balogh Kálmán, dr. (1933–1945)
 Banner János, dr. (1946–1952)
 Bárány Istvánné dr. Oberschall Magda, dr. (1946–1952)
 Baranyay Jusztin, dr. (1939–1952)
 Bárdos Lajos (1939–1952)
 Bársony István (1921–1932)
 Bartha Dénes, dr. (1939–1945)
 Bartók Béla (1921–1932)
 Bartók György (1927–1932)
 Bayer Elemér, dr. (1921–1926)
 Beck Salamon, dr. (1946–1952)
 Bellovics Imre (1903–1920)
 Benczur Gyula (1884–1920)
 Bencs Zoltán, dr. (1927–1939)
 Benedek Marcel, dr. (1933–1945)

²⁰⁵ A Budapesti Közlöny, a Magyar Közlöny, és a Szabadalmi Közlöny alapján összeállította Legeza Dénes. Az elnökök kivételével a kinevezési időszakok – a hiányos életrajzi adatok miatt – nem tudják figyelembe venni a halálozási időpontokat, az esetleges lemondásokat vagy időközbeni kinevezéseket.

- Benes Zoltán, dr. (1939–1945)
 Benkő Gyula (1897–1932)
 Benkő Kálmán (1897–1914)
 Beöthy Ottó (1946–1952)
 Bercsényi Béla (1897–1902)
 Bernát István, dr. (1921–1945)
 Bernáth Aurél (1946–1952)
 Bibó Lajos (1939–1945)
 Bingert János, dr. (1933–1945)
 Bóka László, dr. (1946–1952)
 Bókay Árpád, dr. (1915–1920)
 Bókay János, dr. (1939–1945)
 Bortnyik Sándor (1946–1952)
 Bud János, dr. (1939–1945)
 Buza László (1927–1932)
- Castiglione Henrik (1946–1952)
 Cholnoky Jenő, dr. (1921–1945)
 Czako Elemér, dr. (1915–1945)
 Czóbel Béla (1946–1952)
- Csánk Béla, dr. (1946–1952)
 Csánki Dezső, dr. (1921–1932)
 Csánky Dénes, dr. (1939–1945)
 Császár Elemér, dr. (1921–1926, 1933–1945)
 Csathó Kálmán (1927–1932)
 Csató Sándor (1946–1952)
 Csiky Kálmán, dr. (1897–1908)
 Csók István (1921–1932)
- Devecseri Gábor, dr. (1946–1952)
 Dárday Sándor, dr. (1909–1914)
 Dékány István, dr. (1939–1945)
 Derzsy Gergely (1933–1945)
 Dezsényi Béla, dr. (1946–1952)
 Dóczy Jenő, dr. (1933–1939)
 Dohnányi Ernő, dr. (1921–1945)
 Dolin Elek, dr. (1939–1945)
 Domanovszky Sándor, dr. (1927–1952)
- Egry József (1946–1952)
 Elekes Dezső, dr. (1946–1952)
 Ellinger Ede (1884–1920)
 Enyvvári Jenő, dr. (1939–1945)
 Erdei Ferenc, dr. (1946–1952)
 Erdey Dezső (1939–1952)
 Erdősi Károly, dr. (1933–1945)
 Erkel Ferenc (1884–1896)
- Fábíán László, dr. (1946–1952)
 Falk Miksa, dr. (1884–1908)
 Fay Béla, dr. (1946–1952)
 Fejes Sándor (1933–1939)
 Fejérpataky László, dr. (1915–1926)
 Fellner Frigyes, dr. (1927–1939)
 Ferenczi Zoltán, dr. (1921–1926)
 Ferenczy Noémi (1946–1952)
 Festetics Andor, gr. (1897–1926)
 Fittler Kamil (1897–1914)
 Fitz József, dr. (1939–1945)
 Fodor Ferenc, dr. (1939–1945)
 Fülei-Szántó Endre, dr. (1939–1952)
- Gellért Oszkár (1946–1952)
 Genthon István, dr. (1939–1952)
 Gerevich Tibor, dr. (1939–1952)
 Gergely Pál, dr. (1946–1952)
 Ghyczy Béla, dr. (1946–1952)
 Giesswein Sándor, dr. (1915–1926)
 Glatz Oszkár (1933–1945)
 Goda Gábor, dr. (1946–1952)
 Gombás Pál, dr. (1946–1952)
 Gopcsa László, dr. (1915–1932)
 Granasztói Pál (1946–1952)
 Gregersen Hugó (1939–1952)
 Gróh István (1921–1932)
- Györgyi Dénes (1933–1939)
 Gyulai Pál, dr. (1884–1914)

- Gyulay Ferenc, dr. (1933–1945)
- Haász Aladár, dr. vit. (1939–1945)
- Hadik Béla, dr. (1946–1952)
- Hajnal István, dr. (1939–1952)
- Halla Aurél, dr. (1933–1945)
- Hampel József, dr. (1897–1914)
- Haranghy Jenő, dr. (1933–1945)
- Harsányi Zsolt, dr. (1921–1945)
- Hatschek Ignác (1884–1902)
- Hauszmann Alajos (1884–1926)
- Haynal Imre, dr. (1946–1952)
- Heinrich Gusztáv, dr. (1903–1926)
- Helbing Ferenc (1933–1945)
- Heller Farkas (1927–1932)
- Heltai Jenő (1921–1939, 1946–1952)
- Herczeg Ferenc, dr. (1921–1945)
- Herzog József, dr. (1939–1945)
- Hevesi Sándor, dr. (1921–1939)
- Hézser Aurél, dr. (1939–1945)
- Hindy Zoltán, dr. (1939–1945)
- Hlatky Endre, dr. (1933–1945)
- Hoffmann Alfréd (1884–1908)
- Hoffmann Edith, dr. (1939–1945)
- Hoffmann József, dr. (1897–1908)
- Hoitsy Pál, dr. (1909–1932)
- Hollenczer László (1921–1932)
- Hornyánszky Gyula (1927–1932)
- Hornyánszky Viktor (1890–1926)
- Horonyi-Pálfy Aurél, dr. (1939–1945)
- Horváth Barna, dr. (1946–1952)
- Horváth Lajos (1884–1914)
- Horváth Zoltán (1946–1952)
- Hubay Jenő, dr. (1897–1939)
- Hunfalvy János, dr. (1884–1890)
- Huszka Jenő, dr. (1921–1945)
- Hüttl Dezső, dr. (1921–1952)
- Illés Endre (1946–1952)
- Illyés Gyula (1946–1952)
- Ilosvay Lajos, dr. (1915–1932)
- Imre József, dr. (1946–1952)
- Imre Kálmán, dr. (1939–1945)
- Ivánfi Jenő (1909–1926)
- Jakabházy Zsigmond, dr. (1933–1945)
- Jalsoviczky Károly, dr. (1939–1945)
- Jezsovics János, dr. (1933–1945)
- Jób Dániel (1946–1952)
- Jókai Mór (1884–1896)
- Juhász Géza, dr. (1946–1952)
- Jurányi Vilmos (1884–1896)
- Kacsóh Pongrácz, dr. (1921–1926)
- Kállay Miklós (1939–1945)
- Kogutowitz Manó (1903–1908)
- Kapitány Kálmán, dr. (1909–1914)
- Kapossy János, dr. (1946–1952)
- Kárpáti Aurél (1946–1952)
- Kassák Lajos (1946–1952)
- Keéri-Szántó Andor, dr. (1946–1952)
- Keleti Gusztáv (1884–1902)
- Kenedi Géza, dr. (1897–1939)
- Kenéz Béla, dr. (1939–1945)
- Kerekesházy József, dr. (1946–1952)
- Kerékjártó Béla, dr. (1939–1945)
- Keresztury Dezső, dr. (1946–1952)
- Kern Aurél (1921–1932)
- Kerner István (1921–1926)
- Kertész Árpád (1933–1945)
- Kertész K. Róbert (1933–1945)
- Kéz Andor, dr. (1939–1952)
- Kibédi Varga Sándor, dr. (1939–1945)
- Kisfaludi Strobl Zsigmond (1933–1952)
- Kiss Ferenc (1939–1945)
- Kmetty János (1946–1952)
- Kodály Zoltán, dr. (1915–1952)

- Kolosváry-Borcsa Mihály, dr. vit. (1939–1945) Nagy Ferenc, dr. (1897–1932)
 Kolozsvári-Grandpierre Emil (1946–1952) Nagy Miklós (1897–1908)
 Komor Gyula, dr. (1933–1939) Nagy Miklós, dr. (1946–1952)
 Kosztolányi Dezső (1933–1939) Navratil Ákos, dr. (1939–1952)
 Kovács Alajos, dr. (1939–1945) Nékám Lajos, dr. (1927–1932)
 Kozma Andor (1909–1932) Nemes Zoltán, dr. (1933–1952)
 Kössler János (1921–1926) Németh Antal, dr. (1939–1945)
 Kricsfalussy Mihály (1927–1932) Némethy Károly, dr. (1939–1952)
 Kuncz Ödön, dr. (1933–1952) Neubauer Gyula (1939–1945)
 Kupcsay Felicián, dr. (1915–1952) Nizsalovszky Endre, dr. (1939–1952)
 Kuthy Sándor, dr. (1946–1952) Noséda Tivadar (1909–1926)
- Laky Dezső, dr. (1939–1945) Ohmann Béla (1939–1945)
 Lányi Sarolta (1946–1952) Ottlik László, dr. (1939–1945)
 Lóczy Lajos, dr. (1897–1915)
 Herzfeld Viktor Imre, lov. (1897–1915)
 Lukács György, dr. (1927–1945)
 Lukinich Imre, dr. (1939–1952)
 Lux Elek (1933–1945)
 Lyka Károly (1921–1945)
- Major Tamás (1946–1952)
 Márffy Ödön (1946–1952)
 Mariay Ödön, dr. (1921–1945)
 Márkus László, dr. (1933–1945)
 Marton Géza, dr. (1939–1952)
 Mártonffy Károly, dr. (1939–1952)
 Máté Károly, dr. (1939–1952)
 Mátray László, dr. (1946–1952)
 Medgyessy Ferenc, dr. (1939–1952)
 Mészáros Sándor László (1939–1952)
 Mező Ferenc, dr. (1946–1952)
 Mihalik József (1915–1920)
 Mihalovich Ödön (1884–1920)
 Mihelics Vid, dr. (1939–1945)
 Molnár Antal (1933–1939)
 Molnár Viktor (1903–1920)
 Moór Gyula, dr. (1927–1952)
 Muhits Sándor (1933–1939)
- Papp Viktor (1939–1945)
 Pasteiner Gyula, dr. (1897–1926)
 Pátzay Pál (1946–1952)
 Paulay Ede (1884–1896)
 Péchy Imre (1884–1902)
 Pécsi József, dr. (1933–1939)
 Pekár Gyula, dr. (1921–1939)
 Pekár Mihály (1927–1932)
 Péter Jenő (1933–1939)
 Petrovics Elek, dr. (1915–1945)
 Pilinszky Ferenc, dr. (1921–1932)
 Pintér Jenő, dr. (1939–1945)
 Pless Ferenc (1946–1952)
 Pogány Ö. Gábor, dr. (1946–1952)
 Pompéry Elemér (1927–1932)
 Pöschl Imre, dr. (1933–1952)
 Putnoky László (1927–1939)
- Radisics Jenő (1915–1920)
 Radnai Béla (1927–1932)
 Radnai Miklós (1933–1939)
 Radványi Géza (1946–1952)
 Rákosi Jenő (1897–1932)
 Rauscher Lajos (1897–1914)

- Reményi József (1939–1952)
 Révai József (1946–1952)
 Richter Aladár (1939–1945)
 Riedl Frigyes, dr. (1915–1926)
 Riesz Frigyes, dr. (1946–1952)
 Rusznák István, dr. (1946–1952)
- Sándy Gyula (1927–1945)
 Say Géza, dr. (1939–1945)
 Schilling Zoltán, dr. (1933–1945)
 Schneller Elek (1933–1945)
 Sebestyén Gyula (1903–1914)
 Sibelka-Perleberg Artur, dr. (1946–1952)
 Sik Sándor, dr. (1946–1952)
 Siklós Albert (1933–1939)
 Somló Sándor (1903–1920)
 Sömjén László, dr. (1946–1952)
 Söpkéz Sándor (1921–1939)
 Staud Géza, dr. (1946–1952)
 Stolpa József, dr. (1939–1945)
 Stráner Vilmos (1927–1932)
 Suták József, dr. (1921–1945)
- Szabados Béla (1921–1932)
 Szablya-Frischauf Ferenc (1927–1945)
 Szabó Ferenc (1946–1952)
 Szabó Lőrinc (1939–1945)
 Szabó Rezső (1933–1945)
 Szabó Ödön, dr. (1921–1926)
 Szakasits Antal (1946–1952)
 Szántó Andor, dr. (1933–1939)
 Szász Károly, dr. (1897–1945)
 Szász István, dr. (1946–1952)
 Szávai Gyula (1921–1932)
 Székely Bertalan (1897–1914)
 Szelle Kálmán (1946–1952)
 Szemere György (1921–1932)
 Szemere Samu (1946–1952)
 Szent-Györgyi Albert, dr. (1946–1952)
- Szentgyörgyi István (1933–1939)
 Szily Kálmán (1884–1926)
 Szinyei Merse Pál (1915–1920)
 Szladits Károly, dr. (1927–1952)
 Szmrecsányi Miklós, dr. (1897–1932)
 Szőnyi István (1939–1952)
- Takáts Ernő, dr. (1939–1952)
 Tamási Áron (1946–1952)
 Tangl Károly, dr. (1927–1939)
 Tasnádi-Kubacska András, dr. (1946–1952)
 Telegdy Róth Jenő, dr. (1921–1926)
 Teleki Pál, dr. gr. (1915–1945)
 Teleszky István (1884–1902)
 Térey Gábor, dr. (1915–1926)
 Térfly Gyula (1927–1932)
 Tolnai Gábor, dr. (1946–1952)
 Tóth Aladár, dr. (1946–1952)
 Tóth Gyula (1939–1952)
 Tóth Imre (1915–1932)
 Tóth Lajos, dr. (1915–1926)
 Török János, dr. (1946–1952)
 Träger Ernő, dr. (1927–1945)
 Trócsányi György, dr. (1946–1952)
 Trócsányi Zoltán, dr. (1946–1952)
 Tury Sándor Kornél, dr. (1946–1952)
- Váradai Antal, dr. (1897–1926)
 Varga István, dr. (1946–1952)
 Vámosy Zoltán, dr. (1921–1926)
 Várkonyi Nándor, dr. (1946–1952)
 Vázsonyi Endre, dr. (1946–1952)
 Vécsey Tamás, dr. (1890–1914)
 Vedres Márk (1946–1952)
 Végh Arthur (1897–1920)
 Végh Gusztáv (1946–1952)
 Végh Gyula, dr. (1921–1945)
 Végh János (1884–1920)
 Veress Sándor (1946–1952)

Vérey József (1884–1896)
Vidacs Aladár, dr. (1946–1952)
Világhy Miklós, dr. (1946–1952)
Virter Ferenc (1921–1926)
Vizvári Gyula (1921–1926)
Voinovich Géza, dr. (1939–1952)

Wartha Vincze, dr. (1897–1914)
Weichinger Károly (1939–1952)
Wittmann Ferenc, dr. (1915–1932)
Wlassics Gyula, dr. br. (1921–1945)
Wodianer Arthur (1909–1920)
Wolkenberg Alajos (1927–1932)
Wünscher Frigyes, dr. (1933–1945)

Ybl Ervin, dr. lov. (1933–1945)

Zádor E. Béla, dr. (1933–1945)
Zala György (1921–1939)
Zelovich Kornél (1927–1939)
Zemplén Géza (1933–1939)
Zichy Antal (1884–1902)
Zilahy Lajos (1927–1952)
Zimay László (1897–1902)
Zoltán Béla, dr. (1921–1932)
Zsolt Nándor (1933–1939)